

**İKİZ AÇIK HİPOTEZİ:
TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

Talat ALİZADE

**Yüksek Lisans Tezi
İktisat Politikası Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Dilek ÖZDEMİR
2022
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT POLİTİKASI ANA BİLİM DALI**

Talat ALİZADE

**İKİZ AÇIK HİPOTEZİ:
TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Dilek ÖZDEMİR**

ERZURUM – 2022

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “İKİZ AÇIK HİPOTEZİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

24/08/2022

Aslı ıslak imzalıdır

Talat ALİZADE

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç.Dr.Dilek ÖZDEMİR danışmanlığında, Talat ALIZADA tarafından hazırlanan bu çalışma 24/08/2022 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından, İKTİSAT Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof.Dr Kerem KARABULUT:

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Serkan KÜNÜ

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Dilek ÖZDEMİR

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

OF27b_V4_03.11.2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
TABLolar DİZİNİ	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VII
GRAFİKLER DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜTÇE VE CARİ İŞLEMLER AÇIĞI

1.1. BÜTÇE AÇIĞI İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1.1. Geleneksel Bütçe Açığı	8
1.1.2. Birincil Açık	8
1.1.3. İşlemsel Açık	9
1.1.4. Yurtiçi Açık – Yurtdışı Açık	11
1.1.5. Nakit Açığı ve Tahakkuk Açığı	11
1.1.6. Nominal Bütçe Açığı ve Reel Bütçe Açığı	12
1.1.7. Yapısal Açık – Dönemsel Açık	13
1.2. BÜTÇE AÇIĞININ NEDENLERİ.....	14
1.2.1. Kamu Harcamaları	15
1.2.2. Ekonomik Konjonktür Dönemleri.....	16
1.2.3. Vergi Gelirlerinin Yetersizliği	17
1.2.4. Faizlerinin Etkisi	18
1.2.5. Mali Disiplinsizlik ve Gelir İdaresinin Etkinsizliği	18
1.3. BÜTÇE AÇIĞINA YÖNELİK TEORİK YAKLAŞIMLAR.....	19
1.3.1. Klasik Yaklaşım	19
1.3.2. Keynesyen Yaklaşım.....	21
1.3.3. Monetarist Yaklaşım	22
1.3.4. Neo-Klasik Yaklaşım	23
1.4. BÜTÇE AÇIĞININ FİNANSMANI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ.....	24
1.4.1. Borçlanma	25

1.4.2. Vergiler.....	26
1.4.3. Para Basma	26
1.5. CARİ İŞLEMLER AÇIĞI İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	26
1.5.1. Cari İşlemler Kavramı	26
1.6. CARİ İŞLEMLER AÇIĞININ NEDENLERİ	29
1.6.1. Aşırı Değerli Döviz Kuru	29
1.6.2. Ekonomik Büyüme.....	29
1.6.3. Rekabet Gücü/İhracat Sektöründe Düşüş.....	30
1.6.4. Daha Yüksek Enflasyon	30
1.6.5. Diğer Ülkelerdeki Durgunluk.....	30
1.6.6. Borç Para Almak	31
1.7. CARİ İŞLEMLER HESABINA YÖNELİK TEORİK YAKLAŞIMLAR	31
1.7.1. Esneklikler Yaklaşımı	31
1.7.2. Toplam Harcama (Massetme)Yaklaşımı.....	33
1.7.3. Mundell-Fleming Modeli	33
1.8. CARİ İŞLEMLER AÇIĞININ FİNANSMANI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

İKİZ AÇIK HİPOTEZİ, YAKLAŞIMLAR VE TÜRKİYE'DEKİ GÖRÜNÜM

2.1. İKİZ AÇIK HİPOTEZİ.....	36
2.2. İKİZ AÇIK HİPOTEZİNE DAİR TEORİK YAKLAŞIMLAR	37
2.2.1. Keynesyen Geleneksel Görüş.....	37
2.2.2. Ricardocu Denklik Hipotezi.....	39
2.2.3. Parasalcı (Monetarist) Yaklaşım	41
2.3. TÜRKİYE'DE İKİZ AÇIK.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİZ AÇIK HİPOTEZİNE DAİR LİTERATÜR TARAMASI VE UYGULAMA

3.1. TÜRKİYE'DE İKİZ AÇIK AÇIK HİPOTEZİNE DAİR LİTERATÜR ÖZETİ.....	45
--	-----------

3.2. TÜRKİYE DIŞINDAKİ ÜLKELERDE İKİZ AÇIK HİPOTEZİNE DAİR LİTERATÜR ÖZETİ	49
3.3. İKİZ AÇIK HİPOTEZİNİN GEÇERLİLİĞİ: TÜRKİYE UYGULAMASI ...	55
3.3.1. Veri Seti ve Model	55
3.1.2. Yöntem ve Bulgular	56
3.3.2.1 Doğrusallık ve Birim Kök Testleri	57
3.3.2.2. Eşbütünleşme Testi.....	61
3.3.2.3. Nedensellik Testi	62
SONUÇ.....	63
KAYNAKÇA	66
ÖZGEÇMİŞ.....	79

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İKİZ AÇIKLAR HİPOTEZİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Talat ALİZADE

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Dilek ÖZDEMİR

2022, 79 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Dilek ÖZDEMİR (Danışman)

Prof. Dr. Kerem KARABULUT

Doç. Dr. Serkan KÜNÜ

1980'li yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede, bütçe açıklarının önemli boyutlara ulaşması ve cari işlemler dengesinde gerçekleşen yüksek açıkların bütçe açıklarını izlemesi sonucunda, her iki açık arasında bir ilişki olduğunu/olabileceğini ileri süren “ikiz açık hipotezi” ortaya konulmuştur. Bir ekonomide hem bütçe açığına rastlanılması hem cari işlemler (ya da dış ticaret) açığı olması, iktisat yazınında “ikiz açık” durumu olarak ifade edilmektedir. “İkiz açık” tabiri, geleneksel anlamda bütçe açıklarının cari işlemler (ya da dış ticaret) dengesinde bozulmaya yol açmasını ifade etmektedir. Bütçe açığı ve cari açığın aynı yönde hareket etme eğilimi veya bütçe ve cari açığın aynı anda ortaya çıkması ikiz açık olarak tanımlanır. İkiz açık kavramı, 1980'lerden beri politikacıların, ekonomistlerin ve akademik camianın dikkatini çekmektedir. Politikacılar, ekonomistler ve akademik camia ikiz açığın varlığını herhangi bir ekonomide büyük bir makroekonomik endişe olarak görmektedirler.

Bu çalışma Türkiye'de bütçe açığı ile cari işlemler açığı arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. İkiz Açık Hipotezinin geçerliliği 2006:Q1-2021:Q4 döneminde Türkiye ekonomisi için incelenmiştir. Çalışmada İkiz açık Hipotezinin teorik değişkenleri olan Cari açık için Cari İşlemler Dengesinin GSYH'ye oranı, bütçe açığı değişkeni için ise Genel Bütçe dengesinin GSYH'ye oranı temel alınmıştır. İkiz açık hipotezinin Türkiye özelinde araştırıldığı çalışmanın sonuçlarına göre cari açık ve bütçe açığı arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilememiştir. Buna dayanarak, uzun dönemde bütçe açığı ile cari işlemler açığının ilişkili olmadığını destekleyen Ricardo Denklik Hipotezi'nin Türkiye için geçerli olduğunu belirtmek mümkündür. Bununla birlikte kısa dönemde bütçe açığından cari açığa doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilerek Monetarist yaklaşım desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bütçe Açığı, Cari Açık, İkiz Açık Hipotezi, Türkiye

ABSTRACT**MASTER THESIS****TEIN DEFICIT HYPOTHESIS: AN APPLICATION ON TURKEY****Talat ALİZADE****Advisor: Assoc. Prof. Dilek ÖZDEMİR****2022, 79 pages****Advisor: Assoc. Prof. Dilek ÖZDEMİR****Prof. Dr. Kerem KARABULUT****Assoc. Prof. Dr. Serkan KÜNÜ**

Since the 1980s, in many developed and developing countries, particularly in the United States of America, the fact that budget deficits have reached significant levels and that budget deficits have been followed by large deficits in the current account has led to the "twin deficit" hypothesis, which states that there is or can be a relationship between the two deficits. When an economy has both a budget deficit and a current account (or external) deficit, the economic literature refers to them as "twin deficits." The term "twin deficits" means that budget deficits cause a deterioration in the current account (or external) balance in the traditional sense. The tendency for the budget deficit and the current account deficit to move in the same direction, or the simultaneous occurrence of budget and current account deficits, is defined as a twin deficit. The concept of twin deficits has attracted the attention of policymakers, economists, and the academic community since the 1980s. Policymakers, economists, and the academic community consider the presence of twin deficits to be a major macroeconomic problem in any economy.

This study aimed to determine the relationship between the budget deficit and the current account deficit in Turkey. The validity of the Twin Deficit Hypothesis was examined for the Turkish economy in the period 2006:Q1-2021:Q4. In the study, the ratio of Current Account Balance to GDP for the current account deficit, which is the theoretical variables of the Twin deficit Hypothesis, and the ratio of the General Budget balance to GDP for the budget deficit variable are taken as basis. According to the results of the study in which the twin deficit hypothesis was investigated in Turkey, a long-term relationship could not be determined between the current account deficit and the budget deficit. Based on this, it is possible to state that the Ricardo Equivalence Hypothesis, which supports that the budget deficit and the current account deficit are not related in the long run, is valid for Turkey. However, the Monetarist approach was supported by determining a one-way causality relationship from the budget deficit to the current account deficit in the short term.

Keywords: Budget Deficit, Current Account Deficit, Twin Deficit Hypothesis, Turkey

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Türkiye’de İkiz Açık Açık Hipotezine Dair Literatür Özeti.....	45
Tablo 3.2. Türkiye Dışındaki Ülkelerde İkiz Açık Hipotezine Dair Literatür Özeti	50
Tablo 3.3. Modelde Kullanılan Değişkenler ve Sembolleri.....	56
Tablo 3.2. Harvey vd. (2008) Doğrusallık Test Sonuçları	58
Tablo 3.3. Geleneksel Birim Kök Test sonuçları	58
Tablo 3.4. Yapısal Kırılmalı Birim Kök Test Sonuçları	61
Tablo 3.5. Gregory Hansen Eşbütünleşme Test Sonuçları.....	61
Tablo 3.6. Granger Nedensellik Test Sonuçları	62

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Yıllara Göre Türkiye Ekonomisinde Cari Açık ve Bütçe Açığı.....	42
--	----

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 3.1. BA ce CA Değişkenlerinin Seyri (2006Q1-2021Q4).....	56
--	----

GİRİŞ

Cari açık (CA) ve bütçe açığı (BA) arasındaki ilişki, özellikle ABD de dahil olmak üzere bir dizi ülkenin son zamanlardaki dengesizlik deneyimleri ile artık uluslararası makroekonomi literatürünün merkezinde yer almaktadır. Ülkelerin makroekonomik istikrarı ve sürdürülebilir ekonomik büyümesi için dengeye yakın bir cari hesabın ve mali disiplinin sağlanabilmesi açıkça söz konusu değildir (Lau ve diğerleri, 2010; Fatima ve diğ., 2011; Udoh, 2011). Bu nedenle, mali ve cari hesap açıkları arasındaki ilişki, son yıllarda oldukça önemsenen makroekonomik konular arasında yer almaktadır. Bunun nedeni, süreklilik halinde olabilecek mali ve cari hesap açıklarının gelecek nesiller üzerinde korkunç yansımaları olan bir ekonomik krize (Mendoza ve diğerleri, 2007) yol açabilme potansiyelinin bulunmasıdır. Ayrıca, potansiyel yabancı yatırımcılar için de caydırıcı bir rol oynayabilmektedir.

Özellikle 1980'lerden beri ABD'nin başta geldiği gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede, bütçe açıklarının büyük ölçüde artması ve cari işlemler dengesinde oluşan yüksek açıkların bütçe açıklarını takip etmesi ile söz konusu iki açık arasında bir ilişki olabileceğini savunan “ikiz açık hipotezi” ortaya konulmuştur (Emirkadı, 2017;81). Bir ekonomide bütçe açığı ve cari işlemler (veya dış ticaret) açığının olması, iktisat yazınında “ikiz açık” şeklinde ifade edilmektedir. “İkiz açık” kavramı, geleneksel bakış açısında bütçe açıklarının cari işlemler (veya dış ticaret) dengesinde bozulmaya neden olması durumunu ifade etmektedir (Özdamar, 2015;165). Bütçe açığı ve cari açığın aynı yönde hareket etme eğilimi ya da bütçe açığının ve cari açığın beraber oluşması ikiz açık olarak tanımlanmaktadır. İkiz açık kavramı, 1980'lerden beri politikacıların, ekonomistlerin ve akademik camianın dikkatini çekmektedir. Politikacılar, ekonomistler ve akademik camia ikiz açıkların varlığını herhangi bir ekonomide büyük bir makroekonomik endişe olarak görmektedirler (Cavallo, 2005). Teorik olarak, bütçe açığı makroekonomik değişkenler üzerinde yaygın bir etkiye sahiptir. Başlangıçta, bütçe açığı ulusal tasarrufları azaltır ve tüm makroekonomik değişkenler üzerinde etkisini gösterir. Daha düşük ulusal tasarruf, daha düşük yatırım ve daha düşük sermaye birikimini tetikler ve daha düşük ekonomik büyüme ile sonuçlanır (Ball & Mankiw, 1995). En önemlisi, kalıcı bütçe açığı, ekonomi tam istihdam düzeyinde olsa bile sermaye birikimini ve ekonomik büyümeyi geciktirir (Friedman, 2005; Zuze, 2016).

Bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişkideki değişikliklere göre ekonomiye yönelik politika önerileri de değişmektedir. İkiz açığın olduğu bir durumda, uygun politika tavsiyeleri, özel vergide bir artışla bütçe açığını azaltmak olacaktır (Marinheiro, 2008). Vergideki artış doğrudan bütçe açığını azaltacak ve dolaylı olarak cari açığını azaltacaktır. Özel vergilerdeki artış, insanların harcanabilir gelirini ve tüketim malları ithalatını da azaltabilir (Normandin, 1999).

İkinci dünya savaşı sonrası dönemde fenomenleşen bütçe açığı kavramı, Birinci Dünya Savaşı sırasında savaşa dahil olan ülkelerin bütçe açıklarına gitmekten başka seçenekleri olmamasından kaynaklı bir kavram olarak iktisat literüründe yerini almıştır.

Bütçe açığı, geleneksel olarak, ulusal borcun faizi de dahil olmak üzere toplam hükümet harcamaları ile hükümetin gelirleri arasındaki fark olarak tanımlanır (Feldstein, 2004: 3). Buskeviciute'ye (2008) göre, gelir giderlerden daha düşük olduğunda bütçe açığı oluşur. Bütçe açığının standart tanımı olarak kabul edilen geleneksel bütçe açığı borçlardaki değişimi dikkate alınmaksızın toplam kamu gelirlerinden toplam kamu harcamalarının çıkarılması ile elde edilen farktır. Bu bağlamda geleneksel bütçe açığı, kamu harcamalarının kamu gelirlerinden büyük olmasıdır.

Cari işlemler açığı yurtdışına sattıklarından çok daha fazlasını harcayan ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla cari hesap açığı, yatırıma göre daha düşük bir ulusal tasarruf seviyesini göstermektedir. Düşük yurt içi tasarruflar sebebiyle göze alabileceklerinden daha çok yatırım fırsatına sahip olan sermayeden fakir gelişmekte olan ekonomiler için cari açık doğal olabilir. Cari hesap, bir ülkenin ticaret dengesi ve net gelir ve doğrudan ödemeler toplamı şeklinde ifade edilmektedir. Ticaret dengesi ise bir ülkenin mal-hizmet ithalatı ve ihracatı olarak belirtilmektedir. Cari hesap ayrıca uluslararası sermaye transferlerini de ölçen bir göstergedir. Ülkede yaşayan bireylerin, ülkedeki tüm satın alımları finanse etmeye yetecek kadar parası olduğunda, cari hesap dengededir. Bireyler insanları, işletmeleri ve hükümeti içerirken; fonlar, gelir ve tasarrufları içerir. Satın almalar, tüm tüketici harcamalarının yanı sıra iş büyümesini ve hükümet altyapı harcamalarını içerir.

Birçok ülke, ithal ettiğinden daha fazla mal ve hizmet ihraç ederek gelir artırmayı amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi halinde ülkelerde ticaret fazlası ortaya çıkmaktadır. Ticaret fazlası, bir ülkenin harcadığından daha fazla kazanç elde edeceği

anlamına gelir. Bir ülkede ithal edilen mal ve hizmet düzeyinin ihraç edilenden az olması durumunda ise bir açık ortaya çıkmaktadır.

Literatürde sıklıkla ikiz açık olarak ifade edilen cari işlemler açığı ve bütçe açığı arasındaki ilişki birçok ekonometrik araştırmaya konu olmuştur. İktisat yazınına kazandırılan bu araştırmalarda; birbirinden farklı yöntemler, dönemler, ülke veya ülke grupları ile farklı değişkenler ve modeller test edilerek bu çalışmalarda literatürle benzer veya tamamen farklı sonuçlar ortaya konulmuştur. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde sıklıkla zaman serisi analizlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Vektör otoregresyon (VAR), hata düzeltme modeli, eşbütünleşme ve Granger nedensellik testleri yöntemler arasında ön plana çıkmaktadır.

Araştırma alanı Türkiye olan uygulamalardan literatürde 2001 ve 2020 yılları arasındaki çalışmaların yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmalar genel itibariyle değişken olarak cari işlemler dengesi ile bütçe dengesini kullanmışlardır. Akbostancı ve Tunç (2002); Utkulu (2003); Uysal ve Topallı (2007); Erdinç (2008) yapmış oldukları çalışmalarında Keynesyen yaklaşımın doğruluğunu ortaya koyarken, Arıcan (2005); Özbek, Önder ve Günay (2019) ise Keynesyen yaklaşımı reddederek Ricardocu yaklaşımı destekleyen sonuçlar elde etmişlerdir. Bununla birlikte literatürdeki genel sav Türkiye ekonomisi için ikiz açık hipotezinin varlığını doğrulamaktadır (Kutlar ve Şimşek (2001); Utkulu (2003); Ay vd. (2004); Duman ve Belke (2011); Kılavuz ve Dumrul (2012); Bayrak ve Esen (2012); Yılmaz ve Akıncı (2012); Sevinç (2016)) . Bununla birlikte literatürdeki bazı çalışmalar (Çalışkan ve Çavdar (2011); Varol ve İyidoğan (2013); Özçelik ve Erataş (2014); Azapoğlu ve Direkçi (2015)) ise bütçe açıkları ile cari açıklar arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Türkiye dışındaki ülkelerde ikiz açık hipotezini araştıran çalışmalar incelendiğinde konunun iktisat yazınındaki araştırmacılar için oldukça popüler olduğu görülmektedir. Araştırmaların bir çoğu (Anoruo ve Ramchander (1998); Islam (1998); Vamvoukas (1999); Piersanti (2000); Kouassi, Mougoue ve Kymn (2004); Papaogonas ve Stournaras (2006); Salvatore (2006); Kalou ve Paleologou (2011)) ticaret açıkları mali açıklara neden olduğunu ve bütçe açığının ticaret açığı üzerinde hem kısa hem de uzun vadede olumlu ve anlamlı nedensel etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bazı çalışmalarda ise

bütçe açığı ile cari hesap açığı arasında (zayıf) uzun vadeli bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur (Algieri (2013); Marinheiro (2008)).

Cari hesap dinamikleri, bir ekonomide ödemeler dengesinin korunmasında çok önemli bir rol oynamakta ve makroekonomik göstergeler üzerinde ciddi etkileri ortaya çıkmaktadır. Cari işlemler dengesinin korunması her ekonomi için büyük bir endişe kaynağıdır.

Cari açığıdaki bozulmanın, diğer birçok ekonomik göstergenin yanı sıra büyüme üzerinde etkileri olduğu için, cari açık ve potansiyel etkileşim faktörlerini analiz etmenin önemli olduğu varsayılmaktadır. Dünya Bankası sınıflandırmasında gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye ekonomisinde ikiz açık hipotezini test etmek oldukça önemlidir. Zira cari açık Türkiye ekonomisinin büyümesini engelleyebilir, Türk Lirasının değer kaybına neden olabilir ve nihayetinde ülkenin uluslararası platformlardaki itibarını zedeleyebilir (Badaik ve Panda (2020: 1).

Bütçe açıklarının ekonomi üzerinde oluşturduğu olumsuzluklarının hafifletilebilmesi için öncelikle bütçe açığı artış hızının düşürülmesi gerekmektedir. Günümüzde çoğu ülke için önemli bir problem olan bütçe açığının finansmanında vergilendirme, borçlanma, para basma gibi temel yöntemlerle birlikte ülke rezervleri kullanma ve özelleştirme gibi yöntemler de kullanılmaktadır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ülke ekonomilerinde devletin kalkınma noktasında işsizliğin kontrol edilmesi, iç tasarruf oranların yetersizliği ile mücadele, kamu harcamalarının azaltılmasına yönelik çalışmalar ve yüksek enflasyon karşısında dengeleme politikalarının oluşturulması gibi büyük vazifeler üstleniyor olması, bu ülke ekonomilerinde bütçe açığının etkisinin çok daha fazla olmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte kontrol edilemeyen bütçe açıkları zamanla ekonomik büyümeyi engelleyebilir. Bütçe açıkları, şimdi ödünç alınan paranın sonunda faizle geri ödenmesi gerektirdiğinden, önceki nesillerden mevcut nesillere zamanlar arası mali bir yük aktarımını temsil etmektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde BA ve CA ile ilgili kavramsal çerçeve anlatılarak bu açıkların ortaya çıkma nedenleri, sürdürülebilirlikleri ve bu açıkların finansman yöntemleri anlatılmaktadır. Ayrıca bütçe açığı ve cari işlemler hesabına yönelik teorik yaklaşımlar ele alınmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde İkiz açık hipotezi Keynesyen Geleneksel Görüş, Ricardocu Denklik Hipotezi ve Parasalcı(Monetarist) yaklaşımlar açısından açıklanmaktadır. Ayrıca Türkiye ekonomisinin görünümü cari açık ve bütçe açığı açısından ele alınmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ikiz açık hipotezine dair literatür taraması ve Türkiye ekonomisi için ikiz açığın geçerliliği ampirik olarak tespit edilmiştir. Literatür taraması Türkiye’de ve Türkiye dışındaki ülkelerde ikiz açık hipotezine dair literatür taraması şeklinde sınıflandırılmıştır. Çalışmalarda veri dönemleri, kullanılan yöntem farklılıkları ve ele alınan ülkelerin farklılaşması sonucu ikiz açık hipotezinin geçerliliğini destekleyen ve reddeden sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Türkiye ekonomisi için İkiz Açık Hipotezinin geçerliliği 2006:Q1-2021:Q4 döneminde incelenmiştir. Çalışmada İkiz açık Hipotezinin teorik değişkenleri olan Cari açık için Cari İşlemler Dengesinin GSYH’ye oranı, bütçe açığı değişkeni için ise Genel Bütçe dengesinin GSYH’ye oranı temel alınmıştır. Yapılan çalışmada doğrusallık testi, geleneksel ve yapısal kırılmalı birim kök testi kullanılmıştır. Uzu dönemli ilişkiyi tespit etmek için Gregory Hansen Eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik analizi yapılmıştır.

İkiz açık hipotezinin Türkiye özelinde araştırıldığı çalışmanın sonuçlarına göre cari açık ve bütçe açığı arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilememiştir. Buna dayanarak, uzun dönemde bütçe açığı ile cari işlemler açığının ilişkili olmadığını destekleyen Ricardo Denklik Hipotezi'nin Türkiye için geçerli olduğunu belirtmek mümkündür. Bununla birlikte bütçe açığından (BA) cari açığa (CA) doğru bir nedensellik yoktur şeklinde kurulan temel hipotez reddedilmiştir. Dolayısıyla kısa dönemde BA’dan CA doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Bütçe açığının cari işlemler açığı üzerinde önemli bir etkisi olduğu tespit edilerek parasalcı yaklaşım desteklenmiştir. .

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜTÇE VE CARİ İŞLEMLER AÇIĞI

Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke ayrımı yapmaksızın ülke ekonomilerine olumsuz etkiler bırakan cari işlemler açığı ve bütçe açığı, ilgili yazın tarafından sıklıkla ele alınan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Değişen politik ve ekonomik koşullara bağlı olarak bu açığın farklı boyutlar kazanması ve ivedilikle önlem alınması gereken mühim bir konu olması hasebiyle de iktisat biliminin temel konularından birini oluşturmaktadır. Bu bölümde öncelikle bütçe açığı ve cari işlemler açığı ile ilgili kavramsal çerçeveye yer verilerek, bütçe açığı kavramı ve kavramlarının tanımlamaları, bütçe açığının nedenleri, bütçe açığı ile ilgili teorik yaklaşımlar ve bütçe açığının sürdürülebilirliği konuları detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1.1. BÜTÇE AÇIĞI İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bütçe açığını tanımlamadan önce açık kavramını ele alacak olursak açık kısaca harcama ve gelir arasındaki fark olarak düşünülebilir. Açığın en basit ölçüsü, hükümetin net varlıklarının değerindeki düşüştür (Nobes, 2006;66).

Bütçe açığı, hükümetlerin toplam ödemeleri (giderleri) topladıkları toplam parayı (gelirleri) aştığında ortaya çıkmaktadır. Bu durumun aksi halinde yani hükümet gelirlerinin harcamalardan büyük olması durumunda ise bütçe bir fazla oluşturur. Bütçe açıkları genellikle belirli bir mali yıl içerisinde ölçülmektedir (Congressional Research Service, 2019: 2). Bütçe açıkları, hükümetlerin toplam borç seviyelerinde artışa neden olmaktadır. Bu bağlamda bütçe açıkları, kamunun borçlarının ana kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Kamu borçlarının ana kaynaklarından birini oluşturan bütçe açığı kapatılmak zorundadır. İçsel kaynaklarla kapatılamayan açık borç oluşturur. Her yılın açığı borca eklenir. Borç artışı, açığın iki şekilde büyümesine neden olmaktadır. İlk olarak, borcun faizi her yıl ödenmelidir. Bu, herhangi bir fayda sağlamazken harcamaları artırır. İkincisi, daha yüksek borç seviyeleri fon toplamayı zorlaştırabilir. Alacaklılar, borçlunun borcunu geri ödeme kabiliyeti konusunda endişelenir. Bu gerçekleştiğinde, alacaklılar bu yüksek riskten daha fazla getiri sağlamak için daha yüksek faiz oranları talep ederler. Bu da her yıl açığı daha da artırır (Peter G. Peterson Foundation, 2016).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ülke ekonomilerinde devletin kalkınma noktasında işsizliğin kontrol edilmesi, iç tasarruf oranların yetersizliği ile mücadele, kamu harcamalarının azaltılmasına yönelik çalışmalar ve yüksek enflasyon karşısında dengeleme politikalarının oluşturulması gibi büyük vazifeler üstleniyor olması, bu ülke ekonomilerinde bütçe açığının etkisinin çok daha fazla olmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte kontrol edilemeyen bütçe açıkları zamanla ekonomik büyümeyi engelleyebilir. Bütçe açıkları, şimdi ödünç alınan paranın sonunda faizle geri ödenmesi gerektirdiğinden, önceki nesillerden mevcut nesillere zamanlar arası mali bir yük aktarımını temsil etmektedir (Congressional Research Service, 2019: 2).

Bütçe açıklarının etkileri ikiye ayrılmaktadır. Bütçe açığının genelleştirilmiş etkileri olarak ifade edebileceğimiz “geleneksel” etkiler, makroekonomi ders kitaplarında açıklandığı gibi, tüketim, tasarruf ve yatırım gibi olağan makroekonomik toplamlardaki değişiklikler açısından tanımlanan ve bunlar arasındaki bağlantılardan kaynaklanan etkilerdir. Ricardocu görüş, “küçük açık ekonomi görüşü” ve “açıkların geleneksel” görüşünün” her ikisini de ele alır. “Geleneksel olmayan” etkiler, artan açıklar nedeniyle bir ülkenin ekonomik liderliğine olan zayıflamış yatırımcı güveninin etkilerini, bir ülkenin açıklarının sürdürülebilirliğine ilişkin yatırımcı algılarındaki ani bir değişikliğin olası eşik etkisini ve kesinlikle ekonomik alanın ötesine geçen etkileri içerir. Bir ülkenin borçlu veya alacaklı olması durumun, bu ülkenin uluslararası arenadaki gücü ve statüsü üzerinde oluşturabileceği olumlu ve olumsuz etkileri sınırsızdır (Gale ve Orszag, 2004: 112).

1960’lı yıllara kadar sanayileşmesini tamamlamış ülkelerde kamu harcamaları ve borçlanmaları kamu gelirlerinden daha düşük seviyede olmasına rağmen bu tarihten sonraki süreçte harcama ve borçlanmaların kamu gelirlerinden daha hızlı artıyor olması bütçe açığı problemini gündeme getirmiştir. Optimal bir denge içerisinde olması gereken bütçe açığı, ekonomiyi istikrara kavuşturmak ve gelişimini desteklemek için çok önemlidir. Tanzi ve Schuknecht (2000: 61-62) bütçe açığını 1960 öncesi ve sonrası dönem olarak istatistiki olarak ortaya koymaktadır. Şöyleki, sanayileşmiş ülkelerde bütçe dengesinin gayrisafi yurt içi hasılaya (GSYH) oranı 1960 yılında %0.7 civarında seyrederken, 1980’lere gelindiğinde bu oran %-3.3 seviyesine kadar gerilemiştir. Ortaya çıkan bu olumsuz istatistikler ekonomistler ve ilgili yazındaki bilim insanlarının bütçe açığı kavramına çok daha fazla ehemmiyet vermesine ve daha fazla araştırmanın bu

alanda yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Geniş bir çerçevede ele alınan bütçe açığı kavramı ile ilgili de bu bağlamda bir çok farklı tanım literatürde yer almaktadır.

Bütçe açığı tanımlanırken literatürde yer alan farklı bütçe açığı ölçüm yöntemleri geliştirilmiştir. Bu ölçüm yöntemleri aşağıdaki başlıklarda açıklanmıştır.

1.1.1. Geleneksel Bütçe Açığı

Bütçe açığı kavramı, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Birinci Dünya Savaşı'na dahil olan ülkelerin borçlanmaya ve bu borçlanma neticesinde de bütçe açıklarına gitmekten başka seçenekleri olmamasından kaynaklı bir kavram olarak iktisat literatüründe yerini almıştır.

Feldstein bütçe açığını, ulusal borcun faizi de dahil olmak üzere toplam hükümet harcamaları ile hükümetin gelirleri arasındaki fark olarak tanımlanır (Feldstein, 2004: 3). Buskeviciute'ye (2008) göre, gelir giderlerden daha düşük olduğunda bütçe açığı oluşur. Bütçe açığının standart tanımı olarak kabul edilen geleneksel bütçe açığı borçlardaki değişimi dikkate alınmaksızın toplam kamu gelirlerinden toplam kamu harcamalarının çıkarılması ile elde edilen farktır. Bu bağlamda geleneksel bütçe açığı kamu harcamalarının kamu gelirlerinden büyük olmasıdır.

Bir bütçe açığı belgelendiğinde, toplam cari giderlerin, ülkenin düzenli faaliyetleri yoluyla elde ettiği gelir miktarından daha fazla olduğu anlamına gelir. Bütçe açığını iyileştirmek isteyen bir ülke, belirli giderleri kıstak, gelir getirici faaliyetlerini artırmak veya hatta ikisinin bir kombinasyonuna yönelmek zorunda kalacaktır. Bütçe açığını hesaplamak için; *Bütçe Açığı = Devletin Toplam Harcamaları - Devletin Toplam Geliri* formülü kullanılmaktadır.

1.1.2. Birincil Açık

Kamu borcunun faiz ödemeleri, önceki açıkların büyüklüğüne göre önceden belirlenir. Bu nedenle, açık göstergesine dahil edilmeleri, mevcut hükümet politikalarının ekonomi üzerindeki etkisinin doğrudan belirlenmesine izin vermemektedir. Bu amaçla, "birincil açık" (yani, geleneksel açık ölçüsünden faiz ödemeleri hariç), özellikle borç fazlalığı olan ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Blejer ve Cheasty, 1992: 41).

Birincil açık, devletin faiz hariç borçlanma ihtiyacını gösterir. Bir hükümetin bütçede yer alan kalemlerinin içerisinde toplam harcamasının toplam geliri aştığı miktardır. Faiz dışı açığın yapılan faiz ödemelerini içermediği bilinmektedir. Ayrıca faiz dışı açık, devletin harcamalarını karşılamak için ihtiyaç duyulan borçlanma gereğini gösterir (Ribeiro ve Beetsma (2008: 1).

Faiz Dışı Açık olarakta adlandırılan birincil açık cari yılın mali açığı (toplam gelir - devletin toplam harcaması) ile bir önceki yılın borçlanmalarına ödenen faiz arasındaki farktır. Normalde, hükümet bir krediyi artırdığında faiz tutarını da içerir. Bu tutar kredi anapara tutarından düşüldüğünde faiz dışı açık oluşur. Daha basit bir ifadeyle, devletin faiz ödemesi hariç borçlanması birincil açıktır.

Birincil Açık (Faiz Dışı Açık) = Mali Açık (Toplam harcama – Devletin toplam geliri) – Faiz ödemeleri (önceki borçlanmaların) şeklinde hesaplanmaktadır. Eşdeğer olarak, geleneksel olarak ölçüldüğü gibi, birincil açık, hükümetin faiz dışı harcamalarından toplam gelirlerin çıkarılmasıdır.

Bu denklem bize, bir birincil açık varsa (yani, hükümetin faiz dışı harcamaları geliri aşarsa, $G - T$ sıfırdan büyükse) ve ulusal borcun faiz oranı büyüme oranını aşarsa, borcun GSYİH'ya oranının açık bir şekilde artacağını söyler. Birincil açık, ulusal borca eklenir ve faiz oranı ile GSYİH büyüme oranı arasındaki pozitif fark, faiz ödemelerinin tek başına borcun GSYİH'den daha hızlı artmasına neden olduğu anlamına gelir (Feldstein, 2004: 168).

1.1.3. İşlemsel Açık

İşlemsel açık, genel fon faaliyet fazlasını, bütçe esasına göre değil, fiili esasa göre toplam faaliyet giderlerinin yüzdesi olarak gösterir. Hükümetler genellikle bir bütçe geliştirirken, gelecek mali yıl için öngörülen açık veya bütçe açığını belirler. Bu, hükümetin harcamaların ne kadar azaltılması, gelirlerin artırılması veya merkez bankası rezervlerinin kullanılması gerektiğini belirlemesi için bir çerçeve sağlar. Buna karşılık, işlemsel açık nadiren geniş çapta rapor edilmektedir (The Civic Federation, 2012). İşlemsel açık tamamlanan mali yıllarda gelirler ve giderler arasındaki farkı yansıtır. Bir yıldaki açık, mutlaka mali zorluk anlamına gelmez. Bir hükümet cari yılda alışılmadık derecede büyük bir harcama yapmış olabilir, ancak önceki dönemlerde kaynakları

koruyarak bu tür olaylar için ihtiyatlı bir şekilde planlamış olabilir. Kredi derecelendirme kuruluşları genellikle birbirini izleyen iki yıl açık olduğunda, açıkların boyutunun arttığında veya anormal derecede büyük bir açık olduğunda (%5 ila %10) endişe duyar (Maher ve Nollenberger, 2009: 65)

Hatırlanacağı üzere birincil açık hesaplamasında faiz ödemeleri bütçe açığından çıkarılmaktayken işlemsel açık hesaplanırken, elde edilen bütçe açığından sadece enflasyon etkisi sonucu aşınmaya uğrayan kısım çıkarılmaktadır. Farklı bir ifade ile işlemsel açık hesaplanırken birincil açık ile faiz ödemelerinin reel toplamı ele alınmaktadır. İşlemsel açık, faiz ödemelerini yalnızca bir gelir aktarımı şeklinde değerlendirmekte ve borcun amortizasyon ödemesini hesaba katmayarak faiz ödemelerini yeni talep oluşturuvcu bir unsur olarak ele almaktadır. İşlemsel açık ile elde edilen rakamlar birincil açık ile elde edilen hesaplamalardan bu nedenle çok daha yüksek olacaktır. Bu durum da işlemsel açık hesaplamaları sonucunda kamu açıklarının oranı birincil açık hesaplamalarına göre daha yüksek olarak hesaplanacaktır (Güneş, 2004).

Bütçe içerisinde ne kadarlık kısmın gerçek faiz ödemelerini içerdiği ne kadarlık kısmının ise faiz ödemelerini içermediği ile ilgili hesaplamaların yapılabilmesi için reel faiz oranının hesaplanması bunun için de nominal faiz oranının enflasyon etkisinden arındırılması gerekmektedir. Bu konudaki en yaygın yaklaşım, işlemsel açık olarak bilinmektedir. İşlemsel açık, birincil bütçe açıklarına, enflasyonun etkisinden arındırılmış reel faiz ödemelerinin ilave edilmesi ile elde edilmektedir (Turhan, 2002: 9).

Yüksek enflasyonlu ülkelerde, gerçek mali dengesizliği fazla tahmin etmekten kaçınmak için, örtük enflasyon kaynaklı amortisman bazen açık hesaplamasından çıkarılır. Geleneksel açık eksi borç hizmetinin borçluları fiili enflasyon için telafi eden kısmı olan "operasyonel açık", mali dengesizliğe daha yakın olabilir. Bununla birlikte, bu yaklaşımla ilgili olarak faiz ödemelerinin enflasyon bileşeninin otomatik çevrilmesinin garanti edilememesi bir sorun teşkil etmektedir; çünkü sürdürülebilir kamu borcu seviyesi, bir ülkenin beklentilerine ve istikrar çabalarına bağımlılık göstermektedir (Blejer ve Cheasty, 1992: 41)

Enflasyon nedeniyle oluşan ekstra faiz ödemelerinin açık toplamından çıkarılması mantığı ile oluşturulan işlemsel açık faiz nedeniyle oluşan açıkların, yeni bir açık olarak

tanımlanmasının önüne geçerek bu durumun sadece anaparadaki faiz bazlı aşınma olarak ortaya çıktığını göstermektedir (Egeli, 2002: 34).

1.1.4. Yurtiçi Açık – Yurtdışı Açık

"Yurtiçi açık", geleneksel açığın yalnızca yerel ekonomi içindeki işlemlerden kaynaklanan bileşenlerini dikkate alır ve ödemeler dengesini doğrudan etkileyenleri göz ardı eder (Blejer ve Cheasty, 1999: 143). Açık konusu ele alınırken temelde yurt içi açık ve yurt dışı açık olmak üzere iki farklı açığa odaklanılır. İsimlerinden de anlaşılacağı üzere eğer bütçe açığının kaynağı sadece yurt içinde gerçekleşen ekonomik faaliyet sonucu ise bu yurt içi açık olarak isimlendirilirken; bütçenin ödemeler bilançosu üzerine etkisini gösteren bütçe açığı ise yurt dışı açık olarak adlandırılmaktadır. Bu noktada yurt dışı hesaplamaları yapılırken bütçe kalemleri arasında yer alan fakat yurt dışı ile doğrudan ilişkili olan hesap kalemleri hesaplama dahil edilir (Kör, 2012: 21).

1.1.5. Nakit Açığı ve Tahakkuk Açığı

Geleneksel açık ölçümleri arasındaki diğer ana kavramsal farklılık, nakit ve tahakkuk muhasebesi arasındaki seçimdir. Yelpazenin bir ucunda, yalnızca 365 günlük dönem boyunca nakit ödenen hükümet harcamalarının ve yalnızca alınan fiili nakit gelirlerinin bütçe dengesine dahil edildiği tamamen nakit açığı vardır. Diğer uçta, işlemlerin gerçekten ödenip ödenmediğine bakılmaksızın mali yıl boyunca hükümetin fiili net kaynak önceliğini -politika kararlarının sonuçlarını- yakalamaya çalışan tamamen tahakkuk eden açık vardır. Bu nedenle sabit sermayenin amortismanı tahakkuk açığına bir harcama olarak dahil edilir, ancak nakit açığında görünmez. (Blejer ve Cheasty, 2021: 1649)

Nakit ve tahakkuk açıkları, aynı temel faaliyetlere dayanmaktadır. Farklılıklar, belirli faaliyetlerin maliyetlerinin muhasebeleştirildiği zamanlama nedeniyle ortaya çıkar. Tahakkuk açığı için, mallar kullanıldığında veya hizmetler yapıldığında maliyetler muhasebeleştirilir. Nakit açığı için, alınan mallar veya gerçekleştirilen hizmetler için nakit ödeme yapıldığında maliyetler kaydedilir (Amerika Birleşik Devletleri Hükümet Sayıştayı, 2006: 9) .

Uygulamada, ülkelerin açık ölçüleri, tam nakit ve tam tahakkuk önlemleri arasında bir yerde bulunur. Devletin gelirleri neredeyse her zaman nakit veya yarı nakit bazlı ölçülür, çünkü vergi yükümlülükleri tartışmalı olabilir ve devletin ne kadar açık vereceği ile ilgili net bir tahmin asla yapılamaz. Ayrıca, harcamaların muhasebeleştirilmesi, ölçülen açıkta önemli bir fark yaratabilir. Devlet harcamalarını yürütmek için idari prosedürler karmaşıktır ve hükümetin harcamayı üstlenmeye karar verdiği andan tedarikçinin kendisinin ödendiğini düşündüğü zamana kadar birkaç aşamada gerçekleşir (Uluslararası Para Fonu 1986: 87). Başka bir deyişle, ülkeler belirli bir bütçe belgesinde izin verilen işlemlerin gerçekleştirilebileceği süreyi genellikle 365 günden fazla uzatır. (Uzatma "tamamlayıcı dönem" olarak bilinir.) Böylece herhangi bir mali yılda, cari yıl açığını belirleyen işlemlerin yanında, bir önceki yılın ölçülen açığını değiştiren işlemler de yapılmaya devam edilebilir.

Nakit ve tahakkuk açıkları arasındaki toplam mutabakat kalemi genellikle gecikmiş bakiyeler olarak tanımlanır, ancak harcama sürecindeki haklı gecikmeler nedeniyle, gecikmiş borçlar bütçe dışı harcamalardan doğabilir ve gecikmiş borçların ortaya çıkması genellikle vergi indirimlerinin mahsup edilmesiyle gizlenir.

Nakit bütçeleme şeffaf, doğrulanabilir ve kamunun elindeki borçlardaki değişiklikleri takip eder. Ayrıca kısa zamanlama gecikmeleri olan programlar için de verimli sonuçlar ortaya koymaktadır. Tahakkuk esaslı bütçeleme ise politika değişikliklerinin uzun vadede açığı artırmasının veya azaltılmasının beklenip beklenmediğini kısa ve öz bir şekilde aktarır, böylece programların net maliyeti ile zamanlama (veya piyasa riskine maruz kalma) açısından farklılık gösteren nakit akışlarının karşılaştırılmasını kolaylaştırır ve potansiyel olarak yasa koyucuların hareket alanını genişletir (Amerika Birleşik Devletleri Kongresi, Kongre Bütçe Ofisi, 2018: 2).

1.1.6. Nominal Bütçe Açığı ve Reel Bütçe Açığı

Robert Barro (1993), "Makroekonomi" adlı ders kitabında, Amerikan Ulusal Hesaplarında kullanılan hükümetin bütçe açığının standart tanımının enflasyonu uygun şekilde hesaba katmadığını iddia etmektedir. Siegel (1979) tarafından sunulan reel bütçe açığı tanımını kullanarak, reel açığı cari fiyat düzeyi ile çarparak 'enflasyona göre düzeltilmiş nominal açık'a ulaşır. Barro'ya göre "Reel açığın (nominal açığın fiyat

düzeyine bölünmesiyle hesaplanan) hükümetin gerçek yükümlülüklerindeki değişikliğe tekabül etmesi için, enflasyonun hükümetin yükümlülüklerinin gerçek değeri üzerindeki etkisinin nominal açıktan çıkarılması gerekmektedir.

Barro, enflasyon nedeniyle hükümetin yükümlülüklerinin gerçek değerindeki azalmayı çıkararak, gerçek açığın hesaplanmasını basitleştirmenin bir yolunu sunmaktadır. Ancak enflasyona göre düzeltilmiş nominal açığın azaltılmasını hükümetin nominal yükümlülüklerinde bir azalma olarak yorumlamaya yönlendirir. Bizi reel açığın tanımına götüren aynı mantık, bizi nominal açığın tanımına götürmelidir. Reel açıktan yola çıkarak nominal açığın tanımına varmak için önce devlet borcunu nominale çevirmek, sonra zaman içindeki değişimini hesaplamaya devam etmek gerekir (Luporini, 2003: 157).

Milesi-Ferretti ve Razin (1996: 14), nominal bütçe açığının (faiz ödemeleri dahil), çeşitli nedenlerle fiili mali duruşun kusurlu bir ölçüsü olabileceğine işaret etmektedir. Birincisi, enflasyonun faiz ödemeleri üzerindeki etkilerini dikkate almamakta, dolayısıyla beklenen borç geri ödemesini açık olarak saymaktadır. İkincisi, ekonomik büyümenin varlığında, ülke bir bütçe açığı veriyor olsa bile, borcun GSYİH'ya oranı sabit tutulabilir. Üçüncüsü, senyoraj gelirleri dahil değildir. Dördüncüsü, mali açığın geleneksel bir ölçüsü, hükümetin net değerindeki değişikliklere karşılık gelmez: bu, özelleştirme gelirlerinin, kamu sektörü varlıklarındaki düşüş göz ardı edildiğinden, kamu borcunu azaltarak hükümetin mali durumunu her zaman iyileştirdiği anlamına gelir. Son olarak, koşullu yükümlülükler bütçede açıkça muhasebeleştirilmemektedir.

1.1.7. Yapısal Açık – Dönemsel Açık

Yapısal veya tarafsız bütçe dengesi mevcut üretimin potansiyel üretim seviyesine eşit olması halinde ortaya çıkabilecek bütçe dengesidir. Yapısal bütçe dengesi, dönem sonunda ortaya çıkan bütçe dengesinden dönemsel bütçe dengesinin çıkarılması ile elde edilmektedir. Yapısal değişkenlik, geleneksel mali denge olarak değerlendirilmez. Yapısal dengenin hesaplanması, potansiyel DİBS (Devlet İç Borçlanma Senetleri) büyümesine dayalı denge değerlendirmesinden oluşur. Kamu bütçe açığı şeması, temel maliye politikası modelinin savunucularından olan ekonomist JM Keynes tarafından açıklanmaktadır. Keynes'in teorisine göre, ekonomi durgunluk içindeyken, yani ülkelerin

yüksek işsizlik oranına sahip olduğu zamanlarda, ekonomide genel talebi artırmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Jaseviciene ve Rudzionyte, 2015: 43).

Taahhüt esası, bir nakit açığı artı aynı mali yıl içinde biriken yeni kamu harcamaları borçlarını içerir. İş döngüsünün bir parçası olarak 'döngüsel' bir mali açık oluşur; ekonomi yavaşlıyorsa, gelir azalır ve harcamalar artar, bu da yüksek döngüsel açıklara yol açar. Yapısal açık, döngüsel unsurlar ortadan kaldırıldığında, devlet gelirleri ve harcamalarında temel bir dengesizlik oluşturur (World Development Report, 2018: 44).

1.2. BÜTÇE AÇIĞININ NEDENLERİ

Bütçe açıkları, kamunun elindeki borçların ana kaynağıdır. Hazine, bütçe açıklarını finanse etmek için borçlanma araçlarını kullanır. Bu borç varlıklarının değeri (faiz ödemelerini içerir), halka açık borçların büyük çoğunluğunu temsil eder.

Mevcut borçlanma sonuçları gelecekteki bütçeleme sonuçlarını etkiler. Kamuya açık borç, borç ihracına ilişkin faiz ödemeleri yoluyla doğrudan bütçe açıklarına katkıda bulunur. Faiz ödemeleri hem kamuya ait borçlara hem de devlet içi borçlara yapılır. Kamuya açık borçlara yapılan faiz ödemeleri, yeni hükümet harcamalarını temsil eder ve ödemeler yapıldığında bütçeye harcamalar olarak kaydedilir. Hükümet, artan gelirler yerine borçlanma yoluyla harcamaları finanse etmeyi seçtiğinde faiz maliyetlerine maruz kalır (Congressional Research Service, 2019: 4).

Mevcut borçlanma sonuçları gelecekteki bütçeleme sonuçlarını etkiler. Kamuya açık borç, borç ihracına ilişkin faiz ödemeleri yoluyla doğrudan bütçe açıklarına katkıda bulunur. Faiz ödemeleri hem kamuya ait borçlara hem de devlet içi borçlara yapılır. Hükümet, hükümetler arası borcun alıcısı ve satıcısı olarak görev yaptığı için, bu varlıklar üzerindeki faiz ödemeleri bütçe açığını etkilemez. Bununla birlikte, kamuya açık borçlara yapılan faiz ödemeleri bütçeye harcamalar olarak kaydedilir. Hükümet oluşan açıkları finanse etmek için yeni gelirler elde edemezse, artan borçlarını ödemek için yeni borçlar edinmek durumunda kalacaktır. Bu yeni borçlar da beraberinde yeni faiz yüklerine neden olacaktır. Net faiz ödemeleri, belirli bir zaman diliminde hükümetten borç sahiplerine ödenen tutarı, hükümet kredi programları için alınan faiz ödemelerinin çıkarılmasıyla elde edilir. (Congressional Research Service, 2019: 4)

Sineviciene ir Vasiliauskaite (2010) tarafından hazırlanan bir araştırmaya göre, gelişmekte olan ülkelerde maliye politikası ters döngülü olabilir. Bu ters döngülü maliye politikası, ayrılmayan maliye politikası (kendi kendine yeten ekonomik dengeleyici) ile açıklanmaktadır. Bu teori, kamu geliri arttıkça, toplanan vergi miktarlarının birlikte büyüdüğünü ve kamu harcamalarının azaldığını - kamu bütçesinin fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, ekonomi küçülürken kamu bütçesi giderlerini (sosyal refah) karşılayacak kadar gelir toplayamaz ise, bu durumda bütçe açığı meydana gelir.

Bütçe açığının nedenleri ana başlıklar altında toplanacak olursa bunlar; kamu harcamaları, ekonomik konjonktür dönemleri, vergi gelirlerinin yetersizliği, faizlerinin etkisi, mali disiplinsizlik ve gelir idaresinin etkinsizliği ve devletin ekonomik faaliyetler içindeki payı şeklinde sıralanabilir. Bu bölümde bu başlıklar detaylandırılacaktır.

1.2.1. Kamu Harcamaları

Hükümetler, mal ve hizmet (örneğin savunma, eğitim ve sağlık hizmetleri) üretmek ve satın almak ve yeniden dağıtım programlarına (örneğin emeklilik ve işsizlik sigortası) para harcar (OECD, 2011). Harcama kalemlerindeki farklılıklar hükümet politikaları ile farklılık arz ederken yapılan harcamalar bütçe açığının ana nedenlerinden birisini oluşturmaktadır. Hükümet elde ettiği gelirlerden daha fazlasını harcadığında, zor siyasi kararlar almak zorundadır. Hükümet vergilendirmeyi artırmalı, harcamaları azaltmalıdır. Sadece borçlanmaya devam etmeyi tercih etmesi ise borcu daha da artıracaktır.

Devlet sektörünün ekonomi üzerindeki etkisi, vergi ve devlet harcama politikalarının çeşitli temel makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisiyle gösterilir (Sriyana, 2011: 42). Kamu harcamalarının artmasının makroekonomi üzerinde olumlu etkileri olduğu kadar bu harcamaları finanse etmek için vergi artışına gidilmesi gerekliliği ise ekonomi için olumsuz etkiler barındırmaktadır. Devlet harcamalarının, harcama, hükümet harcamalarını finanse etmek için artan vergiler ve/veya borçlanma maliyeti getiriyorsa (Alshahrani ve Alsadiq, 2014) özel yatırımı dışlamak gibi olumsuz sonuçları olabilir ve genel ekonomik performansı engelleyebilir. Marratin ve Salotti (2011), hükümet harcamalarındaki veya hükümet tüketimindeki bir artışın, vergilendirmenin net bugünkü değerinde bir artışa yol açabileceğini ortaya koymaktadırlar. Bu durum, kalıcı

gelirin azalmasına neden olur ve buna bağılı olumsuz etki, hem özel tüketimin azalmasına hem de işgücü arzının artmasına neden olur.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (2014: 4) yayımlamış olduğu rapora göre kamu harcamalarını artıran faktörler arasında

- Bütçe dışı kullanılan fonlar, mahalli idarelerin kontrolsüz harcamaları ve bazı harcamaların bütçeleme dışında kamu banka kanalları vasıtasıyla şeffaf olmayan yollarla karşılanması ve bu durumun sonucu olarak kamu maliyesinde denge ve disiplinin bozulması,
- Kamudaki aşırı istahdam yoğunluğu ve buna rağmen verimlilik karşısı maaş ödemeleri ve ücret artışları,
- Kamu projelerinde meydana gelen artış, devam eden projelerin nihayete ermemesi ve verimsizlik,
- Kırsal alanda sunulan tarımsal destek projelerinin hedeflenen sonuçları vermemesi yer almaktadır.

Kamu harcamalarında meydana gelen artışa rağmen, yapılan harcamaların büyük bir kısmının önceki dönemlerin faiz ve borç ödemelerine, etkin olmayan projelere gitmesi, alt yapı, eğitim, sağık gibi verimliliğı yüksek ama etkilerinin belirli bir gecikmeyle ortaya çıkan projelerde olması gibi nedenler harcamalardaki artışlar kamu harcamalarının artışına (Arısoy, 2005: 14) bu artışta en nihayetinde bütçe açıkları ile finanse edilmek zorunda olunduğundan bütçe açıklarının artışına neden olmaktadır.

1.2.2. Ekonomik Konjonktür Dönemleri

2008 mali krizinde görüldüğü gibi, ekonomik daralma dönemlerinde devlet gelirleri hızla düşebilir. İnsanların işini kaybetmesi nedeniyle gelirler düşerken, artan işsizlik yardımları ve gelir desteğinden kaynaklanan maliyetler de yükselmektedir. Böylece gelirler düşer ve harcamalar aynı anda artar. Bu, bütçe açığı yaratan zorlu bir süreci ortaya çıkarır.

Bütçe açıklarındaki son dönemlerdeki düşüşler ve yükselişler ekonomik konjonktör dönemlerini yansıtmaktadır. 1970'den bu yana farklı konjonktürde, açıklar durgunluk sırasında büyümüş ve bir sonraki genişleme evresi sırasında iyileşmiştir. (Driessen ve Labonte, 2017).

Bütçe açıkları ekonomi içerisindeki iş döngüsünün iniş ve çıkışlarından kaynaklanır. Yapılan işler genişleme aşamasındayken ve ekonomi iyi gidiyorken İki sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar:

Devlet gelirleri artar çünkü daha fazla insan çalışır ve vergi öder. Genişleyen bir ekonomi aynı zamanda şirket ve işletme kârlarının daha da büyümesi anlamına gelir, bu nedenle de şirketler kârları üzerinden daha fazla vergi öderler. Daha az insan işsizlik ödeneği topladığı ve geçimlerini sağlamak için sosyal programlara güvendiği için hükümet harcamaları düşer. Hükümet harcamalarının düşmesi ise bütçe açıklarının azalması anlamına gelir.

Dolayısıyla ekonomi iyi gittiğinde ve insanlar iş sahibi olduğunda, açığın bu döngüsel kısmı ortadan kalkar. Ama ekonomi kötü gittiğinde konjonktür tersine döner. Vergi gelirleri, işçiler işten çıkarılınca ve işletme kârları düştükçe düşer. Eskiden çalışan ve vergi ödeyen insanlar bunun yerine işsizlik ödeneklerine başvurdukları için harcamalar artar. Bu daha büyük bir döngüsel açık yaratır ve bu durum daha fazla bütçe açığının oluşması ile sonuçlanmaktadır.

1.2.3. Vergi Gelirlerinin Yetersizliği

Bütçe açığının bir diğer ana nedeni, aşırı hükümet harcamalarını karşılamayan düşük vergi seviyeleridir. Vergi indirimleri, gelirden düşüşe ve bütçe açığına neden olabilir veya büyük bir mali teşvik, hükümet harcamalarını aldığı gelirin üzerinde artırabilir. Vergi gelirleri hükümet harcamalarını finanse etmek için yetersiz olduğunda bir bütçe açığı oluşur; bu, devletin genellikle devlet tahvili şeklinde borç para alması gerektiği anlamına gelir.

Bütçe dengesinin sağlanmasında Merkez Bankası kaynaklarından ve borçlanmadan daha önemli olan vergi gelirleri, ekonomik ve mali literatürde uzun yıllardır tartışılmaktadır. Vergileri asgari düzeyde tutma fikri yerini zamanla daha fazla vergi toplama zorunluluğuna bırakmıştır. 1980 sonrası küreselleşmenin etkisiyle ekonomilerde, liberalleşme ve finansallaşma vergi gelirleri önemli bir paya sahip olmuştur. Büyüme, kalkınma ve sosyal kalkınma gibi ekonomik politikaların bütçelerin daha iyi hazırlanmasına ve uygulanmasına ihtiyacı vardır (Öztürk ve Ekinci, 2019: 270).

Vergiler, bütçenin finansmanında bütçe açıklarını finanse etmek için kullanılabilecek en önemli gelir ve istikrarlı bir kalkınma için gerçek bir finansman kaynağıdır. Kamu harcamalarını finanse edecek yeterli vergi geliri yoksa bütçe açıkları kaçınılmazdır (Tüğen ve Güngör, 2013: 20).

Savunma, güvenlik, eğitim, adalet ve sağlık gibi kamu hizmetlerinin yanı sıra teknolojik, ekonomik ve sosyal kalkınma için de bir bütçeye ihtiyaç vardır. Bu da demek oluyor ki finansman kaynağı olan vergiler devletler için son derece önemlidir (Taylor, 2010: 445).

1.2.4. Faizlerinin Etkisi

Artan borçlanmalar ile birlikte borçlardan doğan faiz ödemeleri hükümetlerin finansal yapısına altından kalkılması ağır yükler getirmektedir. Faizler ve faizlerdeki artışlara bağlı olarak borçların sadece faiz ödemelerinin bütçe içindeki oranı giderek genişler. Bu durumun sonucu olarak faiz ödemeleri, bütçenin sürekli açık vermesinin en temel faktörlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır (Aytaç ve Sağlam, 2014: 132).

Kamu borçlanmasının sonucunda gerçekleşen faiz ödemelerinin vergi gelirleri ile ödeniyor olması, vergi gelirleri ile vatandaşlara sunulması gereken mal ve hizmet sunumunun da önüne geçmektedir. Bahsi geçen bütçe açıklarının, borçlanma yolu ile finanse edilmesinin süreklilik göstermesi ekonomik dengesizlikleri beraberinde getirmektedir (Akpınar, 2014: 8).

Bir ülke sürekli bir bütçe açığı veriyorsa, borcu birikebilir ve borçlar biriktikçe, bu borçlar nedeniyle faiz olarak ödemek zorunda olduğu miktar artış gösterir ve bu durum da bütçe açığına neden olabilir. Örneğin, ABD 2019'da tek başına 389 milyar dolar faiz ödedi (Deficit Tracker). Bu, toplam bütçe açığının yaklaşık yüzde 33'üne takabül etmektedir. Bu ise, gelecekte bütçe açıkları yaratmaya devam eden bir kısır kısır döngüye sebep olacaktır.

1.2.5. Mali Disiplinsizlik ve Gelir İdaresinin Etkisizliği

Mali disiplinsizlik ve gelir idaresinin etkisizliği bütçe açıklarının doğru yönetilememesine neden olmaktadır. Doğru yönetilemeyen maliye ise bütçe açıklarının artmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bütçe açıklarının sonucu olarak mali disiplini ve

gelir idaresini yöneten kurumların mali sorumluluk adına daha yüksek vergileri haklı gösterme girişimleri, iktisat literatüründe yeni vergi tekliflerinin destekçileri ve eleştirmenleri arasında pek çok tartışmaya yol açmıştır.

Mali disiplini sağlayan kurumların vergi artırımı ile bütçe dengesini oluşturma çabaları Friedman (1982) tarafından Washington Post ile yaptığı söyleşide şu şekilde eleştirilmektedir: *“Vergileri artırarak açığı azaltamazsınız. Artan vergiler sadece daha fazla harcamaya neden olur ve açığın kamuoyu tarafından kabul edilebilir en yüksek düzeyde kalmasına neden olur. Bir Numaralı Politik Kural, hükümet, hükümetin elde ettiğini artı elinden geldiğince fazlasını harcar.”*

Friedman (1984) USA Today ise şöyle diyor: *“Sorun, yeterince vergi almamız değil, çok fazla harcamamızdır. Vergileri artırmak, sizin de aynı ölçüde büyük bir açığınız olması, ancak daha yüksek düzeyde vergi almanız anlamına gelir.”*

1.3. BÜTÇE AÇIĞINA YÖNELİK TEORİK YAKLAŞIMLAR

Bütçe açığına yönelik teorik yaklaşımlar başlığı altında iktisat literatüründe kendine yer edinmiş bütçe açığına yönelik yaklaşımlardan bahsedilmektedir. Bu bağlamda, temel yapı taşları Adam Smith tarafından konulan klasik yaklaşımdan, Büyük Buhran sürecini derinlemesinde inceledikten sonra bütçe açığı ile ilgili görüşlerini literatüre kazandıran John Maynard Keynes’in Keynesyen yaklaşımından, ekonomik sorunların temelinde hükümetlerin para politikalarındaki yanlışların yer aldığını savunan ve Milton Friedman’ın öncülüğünde ortaya konulan Monetarist yaklaşımdan ve Keynesyen analizin kısa vade ile ilgili olduğu, Neoklasik analizin ise uzun vade ile ilgili olduğu görüşü ortaya koyan Neoklasik yaklaşımdan bu başlık altında detaylı bir şekilde bahsedilecektir.

1.3.1. Klasik Yaklaşım

Adam Smith’in “Ulusların Zenginliğinin Niteliği ve Nedenleri Hakkında Bir Araştırma” isimli eserinin başlangıç noktası olarak kabul edildiği Klasik iktisadi yaklaşım (Gedik 2007: 14) bir ulusun zenginliğinin göstergesi olarak reel faktörleri işaret etmekte ve kamu sektörü olmadan serbest piyasanın nasıl optimize olduğuna vurgu yapmaktadır. Ekonominin büyümesi doğrudan üretim faktörlerinin artmasına ve teknolojik gelişmeye

bağlı iken, para klasik yaklaşım savunucularına göre bir değişim aracı olarak kabul edilmektedir (Froyen 2009: 33; Aktan vd. 2010: 2).

Klasik yaklaşım çerçevesi içerisinde “denk bütçe teorisi” yer almaktadır. Denk bütçe teorisine odaklanan yaklaşım kapsamında, yaklaşımın öncüsü Adam Smith, devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunarak devletin görevlerinin sınırlandırıldığı bir modeli benimsemiştir. Smith, devletin özel sektörün ilgilenmeyeceği ya da daha açık bir ifade ile kar odaklı görmediği alanlar, adalet ve güvenlik olmak üzere üç temel fonksiyonunun olduğunu iddia etmektedir. Tam istihdam ekonominin dengeye gelmesi için gerekli olan temel göstergedir. Bu noktada Smith’in görünmez el teorisi devreye girmekte ve eğer denge bir şekilde bozulursa görünmeyen bir el olarak kabul edilen mekanizma bu dengesizliği kendiliğinden düzenleyecektir. Çünkü, piyasa içerisinde hali hazırda karşılaşılan bu dengesizlikleri ortadan kaldıracak güçler mevcuttur. Bu nedenle, bu istikrarsız dengeli olmayan yapının giderilmesi için devlet müdahalesine gerek yoktur. Klasik iktisatçılar devlet bütçesindeki gelir ve gider kalemlerinin birbirine eşit olması gerektiği tezini savunmaktadırlar. Bu devlet bütçesinin denk olması gerektiği anlamını taşımaktadır. Bütçe politikaları oluşturulurken ortaya konulan temel gaye de bu denkliğin sağlanması yani bütçenin açık ya da fazla vermemesinin engellenmesidir (Dileyici ve Özkıvrak, 2010: 42).

Klasik yaklaşımın ortaya koyduğu dengeli bütçe bütçe konsepti ile elde edilen vergi gelirlerinin kamu harcamalarına eşit olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Burada kastedilen denklik gerçek bir bütçe denklidir. Elde edilen gelirler yanında bazı durumlarda hükümetlerin para basarak bu denkliliği sağlama çabaları orta ve uzun vadede çok daha büyük açıkların oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle özellikle gelir kalemlerinin gerçekçi olması gerekliliği oldukça önemlidir. Aksi bir durumun oluşması yani kamu giderlerinin hali hazırda elde edilmeyen bu nedenle de olağan olmayan bir kamu geliri olarak ele alınan borçlanma ile karşılanması ise ülke ekonomisinde ekonomik istikrarsızlığa neden olmaktadır. Bütçe açıklarının borçlanma ile karşılanması bir sonraki dönemde borç ve faiz yükü ile karşılaşılmaya neden olacaktır, bu sarmaların herhangi bir noktada durdurulamaması ise en nihayetinde ekonomik durgunluğa neden olacaktır.

1.3.2. Keynesyen Yaklaşım

Amerika Birleşik Devletlerinde yaşanan 1929 Ekonomik Buhranına kadar dünya ekonomilerince geçerliliğini koruyan Klasik iktisat teorisi, İngiltere’de 1920’lerde yaşanan kronik işsizlik ve ABD’deki Büyük Buhran ile dünya ekonomilerinde sorgulanmaya başlamıştır. Süreç içerisindeki gözlemlerini derleyen John Maynard Keynes “Para, Faiz ve İstihdamın Genel Teorisi” adlı kitabını 1936’da yayımlamıştır. Keynes Smith’in aksine göre ekonominin tam istihdam düzeyinde her zaman dengede olamayacağını savunmaktadır. 20. yüzyılın başlarına kadar, çoğu ekonomist ve hükümet danışmanı, denk bütçeleri veya bütçe fazlalarını tercih etmiştir. Keynesyen devrim ve talep odaklı makroekonominin yükselişi, hükümetlerin getirdiklerinden daha fazlasını harcamasını politik olarak mümkün kılmıştır. Hükümetler, hedeflenen bir maliye politikasının parçası olarak borç para alabilir ve harcamaları artırabilir. Ekonomi kendi devinimi içerisinde doğal olarak bir denge oluşacaktır fikrini reddeden Keynes, ekonomiler içerisinde gidişatta meydana gelebilecek herhangi bir sıkıntılı durum halinde yani bir şekilde ekonomik gerilemelerin başlaması durumunda, bu gerilemelerin işletmeler ve yatırımcılar gibi piyasadaki oyuncular üzerinde olumsuz etkiler oluşturarak korku ve kasvet ortamı yaratacağını savunmaktadır. Bahsi geçen bu ekonomik sıkıntılı sürecin ise kendi kendini gerçekleştirme eğiliminde olacağını ve süreklilik arz eden bir ekonomik durgunluk dönemine ve işsizliğe yol açabileceğini savunmaktadır (International Monetary Fund, 2021).

Talep yetersizliğinden dolayı meydana geldiği iddia edilen 1929 Ekonomik Buhranı’nın ortadan kaldırılması amacıyla devlet harcamalarının artırılması ve vergilerin düşürülmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Keynes ortaya koyduğu kavramsal çerçeve içerisinde esnek bütçe politikasını ön plana çıkarmıştır. Ayrıca Keynes bütçenin yıllık bazda değil, belirlenen bir konjonktür içerisinde denk olması gerektiğini ortaya koymuştur. Kriz dönemlerinde dahi kamu harcamaları artırılabilir. Kriz dönemi sonrasında normale dönen ekonominin refah dönemlerinde kamu yatırımlarının verimlilikleri artırıldığında bütçe açıkları kapanacaktır.

Hükümetlerin maliye politikaları, bütçe açığının güçlü bir nedenidir. Bununla birlikte, hükümet harcamalarının büyümeyi teşvik edebileceği fikri de rol oynamaktadır.

John Maynard Keynes'ten gelen fikir, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri iktisat literatüründe yer almaktadır.

Keynesyen görüşe göre, eğer hükümet harcarsa, talep yaratır ve böylece ekonomiyi canlandırır. Bu kısa vadede işe yarayabilir. Aslında, başlangıçta bu fikir yalnızca ekonomik gerileme dönemlerinde uygulanmak üzere tasarlanmıştır. Ancak, artık ekonomik büyümeyi hızlandırmanın bir yolu olarak kullanılmaktadır. Bununla ilgili sorun, daha verimli özel yatırımcıları yalnız bırakmasıdır. Hükümetler ne kadar çok borç alır ve harcarsa, özel işletmelerin daha geniş ekonomiye yatırım yapmaları için o kadar az fon sağlanır. Daha sonra, paranın hükümet yetkilileri tarafından mı yoksa özel teşebbüs tarafından mı daha verimli harcandığı sorusu tartışmalıdır.

1.3.3. Monetarist Yaklaşım

Bir grup monetarist iktisatçı ülke ekonomilerindeki enflasyonu farklı bir şekilde yorumlayarak Rasyonel Beklentiler Teorisini (Rational Expectations Theory) geliştirmişlerdir. Robert Lucas, J.F.Muth, ve Thomas Sargent bu teorinin önde gelen savunucularındandır. Monetarist yaklaşım ekonomik sorunların temelinde hükümetlerin para politikalarındaki yanlışların yer aldığını savunmaktadır. Milton Friedman'ın öncülüğünde ortaya konulan Monetarist yaklaşıma göre devletin oluşturacağı mali politikalar ile ekonomik sisteme müdahale etmesini doğru bulmamaktadır. Bu tür müdahaleler enflasyon, bütçe açıkları vb. ekonomik sorunları beraberinde getireceği unutulmamalıdır.

Paranın miktar teorisine dayanan monetarist yaklaşımda, fiyatlar genel düzeyini nominal para arzı belirler. Friedman'a (1975) göre para stokundaki veya para politikasındaki değişmelerin reel çıktı düzeyi, istihdam ve finansal varlıkların reel getirisi gibi reel değişkenler üzerindeki etkileri geçicidir. Bu nedenle, para miktarındaki değişmeler uzun dönemde sadece fiyatlar genel düzeyi gibi nominal değişkenler üzerinde etkili olmaktadır. Finansal şoklar fiyatlar genel düzeyi tarafından hemen absorbe edildiğinden, bütçe açığında ortaya çıkan bir artış para arzında ve dolayısıyla enflasyonda artışa neden olmaktadır (Serban, 2002). Bütçe açıklarının senyoraj (parasallaştırma) ile finanse edilmesi durumunda, bu durum fiyatlar genel düzeyinde bir artışa neden olacaktır.

Bu sebeple devletin denk bütçe uygulamasının maliye ve para ile ilgili politikaları uygulamasından daha doğru olduğunu, karşılaşılabilecek herhangi bir bütçe açığı problemi karşısında ise, para arzında oluşturulacak artışların, bu açığın finansmanı için kullanılması gerektiğini savunmaktadırlar. Zira hükümetlerin para arzını olması gerekenden fazla bir şekilde artırmış olmaları enflasyonun temel nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple para arzındaki olması gerekenden fazla artışlar kontrol altına alınmalıdır. Bu durumla alakalı olarak Milton Friedman, para arzındaki artışın yıllık üretim artış hızıyla paralel olacak şekilde yani benzer oranlarda artırılması gerektiğini savunmuştur.

İktisat yazının bu temsilcileri devletlerin uygulamış oldukları iktisat politikalarına karşı toplumdaki birey davranışlarını incelemiştir. Elde edilen sonuçlar, toplumu oluşturan bireylerin devletin ortaya koymuş olduğu politikalara karşı rasyonel beklentilere sahip olduğunu göstermektedir. Bu şekilde bireyler devlet tarafından uygulamaya geçirilen politikalara karşı aktif bir tavır alarak, bu politikaların etkisini kaybetmesine neden olurlar. Bu varsayım bireylerin ekonomi ile ilgili yeterince bilgilendirilmiş olduklarına dayanmaktadır. Tam bilgili bireylerin oluşturduğu bu toplumlardaki enflasyonist ortamda para ve maliye politikalarının da herhangi bir etkinliği olmayacaktır. Devletin sadece temel görevleri olan adalet, savunma ve güvenlik ile ilgili görevleri üstlenmesi durumunda kamu harcamaları azaltılmış, bu durumda para arzı azalmasına neden olur. (Dileyici ve Özkıvrak, 2010: 45).

1.3.4. Neo-Klasik Yaklaşım

Neoklasizm ve Keynesci değerlendirirken, bu paradigmalarda maliye politikasının iki farklı yönünü ilgilendirdiğini vurgulamak gerekir. Çoğu zaman, Keynesyen analizin kısa vade ile ilgili olduğu, Neoklasik analizin ise uzun vade ile ilgili olduğu görüşü ortaya koyulmaktadır. Bu nitelendirme gerçeğe yakın olmakla birlikte ne yazık ki yanıltıcıdır. Dahası, Keynesçilerin Neoklasizmi "uzun vade sadece kısa koşulların bir dizisidir" ve "uzun vadede hepimiz öleceğiz" gibi mottolarla yok etmelerine izin vermektedir.

Bütçe açığı ile ilgili temel yaklaşımlardan bir diğeri de Neo-Klasik yaklaşımdır. (Direkçi, 2006: 17). Standart Neoklasik modelin üç merkezi özelliği vardır. İlk olarak, her bireyin tüketimi, piyasa faiz oranında borçlanmaya ve borç vermeye izin verilen

zamanlar arası bir optimizasyon probleminin çözümü şeklinde belirlenir. İkincisi, bireylerin sınırlı yaşam süreleri vardır. Her tüketici belirli bir grup veya kuşağa aittir ve birbirini izleyen kuşakların yaşam süreleri örtüşür. Üçüncüsü, piyasa takası genellikle tüm dönemlerde varsayılır. Bu üç özellik, toplumdaki bireylerin tüketimlerini ve dolayısıyla da bütçedeki açıkların genel ekonomide oluşacak etkilerini belirleme noktasında oldukça önemli varsayımlar ortaya koymaktadır (Gök, 2006: 5-7).

Diamond'ın (1965) makalesi, bu tür modeller bağlamında bütçe açıklarının etkilerini resmi olarak incelemeye yönelik ilk çalışmaydı. Diamond, yurtdışında tutulan borcun milli gelire oranındaki kalıcı bir artışın, durağan durum sermaye-emek oranını düşürdüğünü savunmuştur. The Wall Street Journal'da zaman zaman yayınlanan Orijinal Faiz Oranı, "asal oran" ve artı yüzde dört (%4) anlamına gelir; bu oran, bir faiz oranındaki her artış veya azalış için duruma göre artırılacak veya azaltılacaktır. Orijinal faiz oranında, tüketiciler ellerinde fiziksel sermaye veya tahvil hacmini artıracak yeni tahvilleri ellerinde tutmak istemeyeceklerdir. Yükselen faiz oranları, sermaye piyasası dengesi yeniden kurulana kadar ek tasarrufları teşvik eder ve yatırımları azaltır. Bu nedenle, kalıcı devlet açıkları özel sermaye birikimini dışlamaktadır.

1.4. BÜTÇE AÇIĞININ FİNANSMANI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Son birkaç yılda, hükümetlerin bütçe açıkları yüksek nominal seviyelere yükselirken, ekonomistler, görünüşte açıkları azaltmak için vergileri artırmanın hükümet harcamaları üzerindeki etkisini , tartışmaktadırlar. Milton Friedman da dahil olmak üzere bazı ekonomistler, vergileri artırmanın basitçe daha fazla harcamaya yol açacağını savunurken, James Buchanan ve Richard Wagner de dahil olmak üzere diğer bir kısım iktisatçı ise, yüksek açıkların ana kaynağının hükümet harcamalarında meydana gelen artışlar olduğunu ve bu harcamaların tamamen doğrudan vergilerle finanse edilmesi gerekiyorsa, insanların hükümetin daha az harcamasını talep edeceğini söylemektedirler. Robert Barro liderliğindeki üçüncü bir grup, artan vergilerin ve borçlanmanın artan hükümet harcamalarının sonuçları olduğunu söylemektedir.

Bütçe açıklarının ekonomi üzerinde yarattığı sorunların hafifletilebilmesi için öncelikle bütçe açığı artış hızının düşürülmesi gerekmektedir. Günümüzde birçok ülke için önemli bir problem olan bütçe açığının finansmanında vergilendirme, borçlanma,

para basma gibi temel yöntemlerle birlikte ülke rezervleri kullanma ve özelleştirme gibi yöntemler de kullanılmaktadır. Bütçe açıklarının finansmanı başlığı altında finansman yöntemleri olan borçlanma, vergilerin artırılması ve çeşitlendirilmesi ve merkez bankası kaynaklarının ve para basma mekanizmasının kullanılması yer almaktadır.

1.4.1. Borçlanma

Bütçe açığının finansmanında kullanılan en yaygın yöntemlerden birisi borçlanmadır. Artan hükümet harcamalarının, elde edilen kamu gelirleri ile karşılanamadığı durumlarda hükümetler borçlanma araçlarına başvurumaktadırlar. Klasiklerin belirlediği borçlanma nedenlerinde yer almayan bütçe açıklarının kapatılmasının amacı, bütçe açıklarının devleti iflasa götüren sürecin başlangıcı olarak kabul edilmesidir. Bunun temel nedeni borçlanmanın yalnızca yatırımlar ve öngörülemeyen olağanüstü olaylar için kullanılması gereken bir finansman yöntemidir (Yıldırım, 2005: 27). Bu yöntemle bütçe açıklarının finanse edilmesi uzun vadede devlet ekonomileri için büyük sorunları beraberinde getirmektedir.

Devletler söz konusu bütçe açıklarının finansmanı olduğunda iç kaynakların ya da dış kaynakların kullanımı ile borçlanma olmak iki tür borçlanmaya giderler.

İç borçlanma, genel olarak hükümetler tarafından borçlanma denilince ilk akla gelen seçenek olarak değerlendirilmektedir. Bunun temel sebebi ise, iç borçlanmanın dış borçlanma nedeniyle kamuda oluşabilecek siyasi krizlerden korunmayı sağlamasıdır. Devletin ülkelerin iç kaynaklarını kullanarak para ve sermaye piyasalarından kendi harcamalarını finanse etmek amacıyla genelde yüksek faizle aldığı borçlar, iç borçlanma olarak ifade edilmektedir (Bakkal ve Gürdal, 2007: 149).

Dış borçlanma, ülke ekonomilerinin kalkınmasında tartışılmaz çok önemli bir yere sahip olan bir finansman kaynağıdır. Dış borçlanma, yabancı kaynaklardan sağlanan, geri ödemeleri esnasında ulusal gelir üzerine artırıcı veya azaltıcı etkide bulunan ve uluslararası ilişkiler sonucu ortaya çıkan transfer akımlarını ifade etmektedir (İnce, 1996;277). Farklı bir ifadeyle, ülke içinde yerleşik kişi ve kuruluşların ülke dışındaki yerleşik kişi ve kuruluşlardan kısa, orta ve uzun vadede dış kredi sağlaması olarak tanımlanmaktadır (Adıyaman, 2006; 22).

1.4.2. Vergiler

Vergi, “devletin kamu harcamalarının finansmanını karşılamak üzere toplumu meydana getiren fert ve kurumlardan ödeme güçlerine göre, karşılıksız ve zorunlu olarak aldığı ekonomik değerdir” şeklinde tanımlanmaktadır (Pehlivan, 2005: 108). Borçlanma yolu ile bütçe açıklarının kapatılması belli bir süre sonrasında hükümetlerin daha fazla borçlanmasına neden olacak ve bu artan borçları ödemek içinde vergilerin artırılması gündeme gelecektir. Bu bağlamda borçlanma aslında sadece verginin önceden kullanılmasıdır. Vergilerin artırılması ile yeni bir finansman kaynağı yaratacak olan hükümetler elde edecekleri bu yeni gelirleri var olan bütçe açıklarının finansmanında kullanabilirler. Vergilendirme ile ilgili dikkat edilmesi gereken husus toplumda oluşabilecek bir infialin sürekli gözönünde bulundurulması gerekliliğidir.

1.4.3. Para Basma

Devletlerin borçlanma ve vergilerin artırılması dışında bütçe açıklarını finanse etme de kullandıkları bir diğer yöntem ise merkez bankası kaynaklarının ve para basma mekanizmasının kullanılmasıdır. Monetizasyon olarak kavramsallaştırılan bu yöntemde merkez bankası kaynakları ve para basma mekanizması bütçe açıklarının finanse edilmesinde kullanılmaktadır. Var olan maliye politikalarının sonuçsuz kalması ve bu etkin olmayan finansal politikalar nedeniyle bütçe açıklarının sürekli olarak bütçe giderleri içerisinde yer alarak sürdürülemez duruma gelmesi, hükümetlerin monetizasyon yöntemine başvurmasına yol açabilir. Bu durumda, etkin bir para politikasını uygulamaya koymak oldukça zorlaşır ki bu durum da para ve maliye politikaları arasında uyum sorununu ortaya çıkarmaktadır (Özatay, 1997: 661-662). Bütçe açıklarını finanse etmek için borç finansmanından ziyade para basma gibi merkez bankasından parasal finansmana dayanan ülkelerde bu durum önemli bir enflasyon kaynağı olarak kabul edilir.

1.5. CARİ İŞLEMLER AÇIĞI İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.5.1. Cari İşlemler Kavramı

Cari işlemler kavramı, anlaşılması güç bir ekonomik kavram gibi görünüyor. Ancak yurtdışında aldıklarından çok daha fazlasını harcayan ülkelerde cari hesap, uluslararası

ekonominin siyasi gerçeklikle çarpıştığı noktadır. Dolayısıyla cari hesap açığı, yatırıma göre daha düşük bir ulusal tasarruf düzeyini, yüksek bir yatırım oranını ya da her ikisini de yansıtabilir. Düşük yurt içi tasarruflar sebebiyle göze alabileceklerinden daha fazla yatırım fırsatına sahip olan sermayeden fakir gelişmekte olan ekonomiler için cari açık doğal olabilir (Ghosh ve Ramakrishnan, 48).

Birçok ülkede amaç, ithal ettiğinden daha fazla mal ve hizmet ihraç ederek gelirde artış yaratmaktır. Bu durum ticaret fazlası olarak ifade edilmektedir. Ticaret fazlası, bir ülkenin harcadığından daha fazla kazanç elde etmesi anlamına gelmektedir. Bir ülkede hükümet, işletmeler ve bireyler ithal ettiklerinden daha az mal ve hizmet ihraç ederek bir açığın oluşmasına neden olmaktadır.

Cari hesap, bir ülkede ödemeler dengesinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ödemeler dengesindeki diğer iki bölüm ise sermaye ve finans hesaplarıdır. Cari işlemler hesabı ödemeler bilançosu (Seyidoğlu, 1998;338) içerisindeki en önemli hesap kalemidir. Cari işlemler hesabı, yurt içindeki yerleşiklerin mal ve hizmet piyasasında yabancılarla yaptığı tüm işlemleri ortaya koymaktadır. Cari işlemler dengesi, yurt içindeki yerleşiklerin yabancı ülkelerin gelir ya da üretim üzerinde sahip olduğu haklardaki artış ile yabancıların yurt içi gelir ya da üretim üzerinde benzer şekilde sahip oldukları haklarındaki artış arasındaki fark olarak da tanımlanabilir (Obstfeld ve Rogoff, 1996).

Ödemeler Bilançosu'nun daha anlaşılır bir şekilde açıklanabilmesi ve bilanço kayıtlarının ve daha sağlıklı tutulabilmesi ve en nihayetinde hesap kalemlerinin tutarlı sonuçlar verebilmesi için uluslararası hesap hareketleri belirli bir şekilde kategorize edilerek kaydedilmektedir. Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından yayımlanan "5. ve 6. El Kitapları"ndaki sınıflandırmayı temel alan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ödemeler Bilançosunu dört ana grup içerisinde toplamaktadır. Bu hesapları "Cari İşlemler Hesabı", "Resmi Rezervler Hesabı", "Sermaye ve Finans Hesabı" ve "Net Hata ve Noksan Hesabı"dan oluşmaktadır. Ülkelerin gerçekleştirdikleri uluslararası piyasalardaki işlemlerinin niteliğine göre pozitif ya da negatif kalan verebilen bu dört hesap kaleminin toplamı sıfıra eşit olmakta ve böylece muhasebe kayıtları açısından da Ödemeler Dengesi eşitliği sağlanmaktadır.

Cari Açık – Sermaye Açığı

Cari hesap, mal ve hizmet ihracatının toplam değeri ile mal ve hizmet ithalatının toplam değeri arasındaki fark olarak ifade edilebilir. Cari açık, ülkenin ihraç ettiği mal ve hizmet tutarından daha fazla mal ve hizmet ithal ettiğini ifade eder ve cari hesap ayrıca net geliri (faiz ve temettüleri gibi) ve yurt dışından yapılan transferleri (dış yardım gibi) içerir. (Ghosh ve Ramakrishnan, 2020: 1).

Cari hesap, ulusal bazda (hem kamu hem de özel) yapılan tasarruflar ile yatırımlar arasındaki fark olarak da ifade edilebilir (Central Bank of Iceland, 2000: 7). Dolayısıyla cari hesap açığı yatırıma göre daha düşük bir ulusal tasarruf seviyesini, yüksek bir yatırım oranını ya da her ikisini de yansıtabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde cari açığındaki artışlar, yurt içi hasıla büyümesindeki artış ve ticaret hadlerini artıran ve reel döviz kurunun değerlenmesine neden olan şoklarla ilişkilendirilme eğilimindedir. Daha yüksek tasarruf oranları, endüstriyel ekonomilerde daha yüksek büyüme oranları ve daha yüksek uluslararası faiz oranları, tam tersi bir etkiye sahip olma eğilimindedir (Loayza, Chong ve Calderon, 1999: 1).

Cari ve sermaye hesapları, bir ülkenin uluslararası ticaretiyle ilgili önemli bir makroekonomik kavram olan ödemeler dengesinin iki parçasıdır. Cari hesaplar ithalat ve ihracatın akışını takip ederken, sermaye hesapları varlık ve yükümlülüklerin akışını takip eder. Cari ve sermaye hesaplarının toplamı her zaman sıfırdır, yani bir ülkenin cari hesabında bir açığı olduğunda, sermaye hesabında mutlaka bir fazlası vardır ve bunun tersi de geçerlidir.

Cari hesap, bir ülke ekonomisine yapılan ithalat ve ihracat akışının bir kayıdır. İhracat, yerli bir ülkenin ödeme için yabancı bir ülkeye gönderdiği mal ve hizmetlerdir. İthalat, yerli bir ülkenin yabancı bir ülkeden satın aldığı mal ve hizmetlerdir (Bekerman ve Dulcich, 2013: 151). Bir ülkenin ihracatı ithalatından fazla olduğunda, ticaret fazlası ve pozitif cari hesaba sahiptir. Bir ülkenin ithalatı ihracatından fazla olduğunda, ticaret açığı ve negatif cari hesaba sahiptir. Bir ulus ithalatının bedelini ihracatından elde ettiği gelirle öder.

Sermaye hesabı, finansal akışların veya bir ülkenin varlık ve yükümlülüklerinin ülke ekonomisine giren ve çıkan sermayenin akışının bir ölçümüdür. Bir ülkenin diğerinin varlıkları üzerindeki hak taleplerindeki değişiklikleri takip eder. Bir ülke diğerinden mal

ve hizmet ithal ettiğinde, finansal varlıkları o yabancı ülkeye yatırmaktadır. Büyük ve kalıcı cari açıklar, birçok nedenden dolayı sıklıkla endişe nedeni olarak gündeme gelmektedir. Cari açıklar ile ilgili temel endişe, bu durumdaki ülkelerin iflas etme, aşırı net dış borç oluşturma, temerrüt olasılıklarını artırma ve/veya sermaye akışlarında ani ve maliyetli bir ayarlamaya yol açabilecek keskin bir tersine dönme yolunda olmalarıdır (Belkar, Cockerell ve Kent, 2007: 1).

1.6. CARİ İŞLEMLER AÇIĞININ NEDENLERİ

Cari işlemler açığına neden olan bir çok unsur bulunmaktadır. Genel itibariyle ithalatın (mal, hizmet ve yatırım gelirlerinin) değeri ihracatın değerinden büyük olduğunda cari işlemler açığı oluşmaktadır. Bununla birlikte cari işlemler açığına neden olabilecek faktörler arasında döviz kurlarındaki artış, ekonomide meydana gelen büyüme ve genişleme, ülkenin rekabet gücünde ve ihracat hacminde yaşanan düşüşler, yüksek enflasyon, ilişkide bulunulan ülkelerde yaşanan durgunluklar, borç para almak ve cari açığı finanse etmek için finans akışı yer almaktadır. Bu başlık altında bahsi geçen unsurlar detaylandırılmaktadır.

1.6.1. Aşırı Değerli Döviz Kuru

Ulusal para birimi yabancı para birimleri karşısında aşırı değer kazanırsa ithalat ucuzlayacağından mal ve hizmet üretimi azalmaya başlayacak ve daha yüksek miktarda ithalat yapılacaktır. İhracat rekabet edemez hale gelecek ve ihracat miktarlarında bir azalma meydana gelecektir. Örneğin, Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi Euro bölgesindeki ülkeler aşırı değerli bir döviz kuru deneyimi yaşamışlar ve bu durumu devalüe edememişlerdir. Bu durumun sonucu olarak 2007'de bu üç ülke gayri safi yurt içi hasıllarının %10'u kadar bir cari açık vermiştir.

1.6.2. Ekonomik Büyüme

Ülkelerin milli gelirlerinde bir artış olması halinde, insanlar tüketim amacıyla harcanabilir gelirlerini artırma eğilimine girmektedir. Yerli üreticilerin iç talebi karşılayamaması tüketicilerin yurt dışına yönelmesine yol açacaktır. Marjinal ithalat eğiliminin yüksek olduğu ülkelerde ise ekonomik büyüme gerçekleşirken bir yandan

ithalat artmakta diğer yandan cari işlemler dengesinde bozulmalar görülmektedir. Bu nedenle, hızlı bir ekonomik büyüme varsa, ithalat miktarında önemli bir artış ve cari işlemlerde bozulma olma eğilimindedir. Gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmı, üretimlerinde yüksek düzeyde ithal girdi kullandıkları için (ithalata dayalı büyüme) cari işlemler dengesinde ciddi bozulmalar ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Telatar ve Terzi, 2009;119).

1.6.3. Rekabet Gücü/İhracat Sektöründe Düşüş

Diğer ülkelerle rekabet etmekte zorlandığı için ihracat yapan imalat sektöründe düşüşler yaşanır. Bu durum ticaret dengesinde kalıcı bir açık oluşmasına neden olur. Firmaların rekabet güçlerindeki düşüş nedeniyle ihracat yapamaları bu bağlamda ülke ekonomisindeki ithalat-ihracat dengesini olumsuz etkileyerek cari açığın daha da büyümesine neden olur.

1.6.4. Daha Yüksek Enflasyon

Enflasyon, cari hesapta bozulmaya yol açacaktır. Ancak enflasyon, rekabet gücündeki bu düşüşü telafi etmek için para biriminde de değer kaybına yol açabilir. Para biriminde meydana gelen bu değer kaybı ülke içindeki yaşayan bireylerin refah seviyesini düşürdüğü gibi ithal mallara olan ödemeleri de artıracaktır. Bu artış karşısında cari denge bozulacak ve açığın derinleşmesine neden olacaktır.

1.6.5. Diğer Ülkelerdeki Durgunluk

Dünya ekonomilerinde yaşanan ya da yaşanması olası olumsuz bir ekonomik büyüme, ülkelerin ihracatlarından daha az satın alacaklar ve bu da ülkelerin cari hesabını kötüleştirecek. Küreselleşmenin olumsuz etkilerinden biri olan birbirine bağlı olma durumu ihracat rakamlarını durgunluk dönemlerinde düşüreceğinden cari açıkta olası bir artışın da önünü açacaktır.

1.6.6. Borç Para Almak

Üçüncü dünya ülkeleri gibi ülkeler yatırım yapmak için borç para aldıklarında, aldıkları bu borçlar bu ülkelerin cari işlemler pozisyonunda bozulmaya yol açacaktır. Özellikle borcun borç ile finanse edilmesi durumlarında girilmesi olası kısır döngü ve faiz yükleri borç alma yöntemi ile cari açığı finanse etme durumunu en tehlikeli opsiyon olarak ortaya çıkarmaktadır.

Bir ülkede finansal akışın (kısa vadeli portföy yatırımı ya da uzun vadeli doğrudan yatırım) artırılması, söz konusu ülkenin finans hesabında oluşacak pozitif farkın ülkenin cari hesap açığını finanse etmesine olanak sağlayacaktır. Bu nedenle cari açığın finanse edilmesinde sermaye hareketleri önemli bir yer kaplamaktadır.

1.7. CARİ İŞLEMLER HESABINA YÖNELİK TEORİK YAKLAŞIMLAR

Süre belirli olmak kaydıyla ele alınan bir ülkenin cari işlemler dengesi ülke içerisinde yaşayan yerleşiklerin ülke dışında elde ettikleri gelirleri üzerindeki haklarındaki artış ile yabancıların yurt içi elde ettikleri gelirleri üzerinde benzer şekilde sahip oldukları haklarındaki artış arasındaki farklar olarak tanımlanabilmektedir (Obstfeld ve Rogoff, 1995). İktisat literatüründe dış ödemeler dengesizliğine sebep olabilen ve dış dengeyi gerçekleştirebilecek birçok farklı teorik yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar cari işlemler fazlası veya cari işlemler açığı şeklinde ifade edilmektedir. Cari işlemler hesabı ile ilgili ortaya konulan teorik yaklaşımlar; esneklik yaklaşımı, toplam harcama yaklaşımı ile Mundell-Fleming modeli şeklinde üç temel başlık altında incelenmektedir.

1.7.1. Esneklikler Yaklaşımı

Esneklikler yaklaşımı aynı zamanda klasik yaklaşım olarak da ifade edilmektedir. Esneklikler yaklaşımı, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan ekonomik çökmeler ve bunun sonucunda oluşan devalüasyonun oluşturduğu etkileri araştırmak için geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Bahsi geçen savaş sonrası dönemde sermayede meydana gelen akımlar bir önceki döneme göre göreceli olarak önemli derecede yüksek hacme sahip olamadıkları için önemsenmemektedirler. Ayrıca cari işlemler hesabı dış ticarete gerçekleşen akımlar şeklinde ifade edilmektedir. Sermayede meydana gelen akımların bir

önceki döneme kıyasla göreceli olarak dikkate değer bir hacme sahip olamadıkları için önemsenmemeleri yaklaşımında cari işlemler hesaplamalarında ortaya çıkan sorunlar, mal ve hizmet ithalatı ile ihracatı arasındaki farklılıklar olarak açıklanan dış ticaret hesaplarındaki dengesizlikler şeklinde ifade edilmektedir. Esneklikler ya da klasik yaklaşım bu bağlamda dış ticaret dengesizliklerinin veya dış açıklarının ortadan kaldırılmasında, devalüasyonu makroekonomik politikanın temel bir aracı olarak değerlendirmekte ve döviz kurunu da giderilmesi gereken bu dengesizliklerin ve açıkların belirlenmesinde kullanılacak temel faktör olarak görmektedir.

Esneklikler yaklaşımı genel itibariyle gelişmekte olan ülkelerde uygulanan ekonomi politikaları üzerinde cari işlemler dengesinin oluşturulması noktasında etkili olduğu savunulmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ele alındığında ise iktisatçıların bir çoğu 70’li yılların ortalarına gelinceye kadar bu yaklaşımı “esneklikler karamsarlığı” olarak isimlendirmiş ve gelişmiş ülkelerin aksine devalüasyonun cari işlemler dengesinin sağlanmasında nasıl olumlu bir etkisinin olabileceğini sürekli bir şekilde sorgulamışlardır. Bununla birlikte esneklikler karamsarlığı araştıran Cooper (1971,a), 1958-1969 yılları arasındaki dönemde gelişmekte olan ülkelerde, devalüasyonların dış ticaret ve cari işlemler hesabında yaptığı düzeltmenin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Cooper’ın ortaya koyduğu sonuçları destekler mahiyette Kamin (1998)’de Cooper’ın yaptığı araştırmada gelişmekte olan ülkelerde yaşanmış etkileyici büyüklükteki devalüasyonların dış ticaretteki dengeyi düzeltme yönünde olumlu katkıları olduğunu ortaya koymaktadır.

Yapısalcı geleneğin temsilcisi olan iktisatçılar, dış ticaret işlemleri ve cari işlemlerdeki dengesizliklerin genel itibari ile yapısal olduklarını ve gelişmekte olan ülkelerin büyüme imkanlarını büyük bir oranda sınırlandırdığını ifade etmektedir. Dolayısı ile Edwards (2001;3)’ünde ortaya koyduğu gibi ülkeler, içerisinde bulundukları cari işlemler ve dış ticaretteki dengesizliklerini giderebilmek için döviz kurlarında ayarlamalar yapmak yerine ithal ikameci politikalar vasıtasıyla sanayileşmelerini gerçekleştirmelidirler.

1.7.2. Toplam Harcama (Massetme)Yaklaşımı

Esneklik teorisinin her ne kadar gelişmekte olan ülkelerde etkili olduğu savunulsa da dış ticarete kullanılan ürün hizmetlerin talep, arz ve fiyatlarında bir yoğunlaşma, uluslararası harcama ile gelir düzeylerine benzeyen ekonomik değişkenlerin sabit görülmesi sebebiyle de sıklıkla eleştirilmektedir. Bu noktada ortaya konan toplam harcama (massetme) yaklaşımı devalüasyonun ulusal harcamaya kıyasla ulusal geliri, yani reel üretimi artırması durumunda cari işlemler hesabının iyileşeceğini savunmaktadır. Fakat bu durumun aksine, devalüasyon reel üretimde herhangi bir artışa neden olmadan yalnızca ithalat artışına neden olursa cari denge bu durumdan negatif bir şekilde etkilenecektir.

Toplam harcama ya da diğer adıyla massetme yaklaşımında devalüasyonun cari işlemler dengesini sağlayıcı etkisi, devalüasyonun ulusal gelir üzerinde oluşturabileceği değişiklikler yolu ile ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

1.7.3. Mundell-Fleming Modeli

Var olan Keynesyen teoriyi ele alarak çeşitli değişiklikler ve uyarlamalar ile Machlup, Metzler ve Meade Mundell- Fleming modeli içi zemin hazırlamışlardır. Mundell-Fleming modelinin gelişmesinde ve güçlenmesinde katkı sağlayan modeller, ücret veya fiyat ekseninde var olan sert tutumların ülke ekonomileri arasında gerçekleşen sınırlı düzeydeki ekonomik ve finansal ilişkilerin yer aldığı, durgun bir iktisat hipotezi altında geliştirilmişlerdir. Bahsi geçen modellerin ana etkisi ticari hayattaki bağlantıların ve ağların Keynesyen tarafından ortaya konulan çarpanlar üzerinde oluşturduğu etkisini, döviz kurlarının belirlenmesini, muhtemel devalüasyon etkilerini, uluslararası ticaretin oluşturduğu yansımaları ve ticaret sınırlarının Keynesyen modeli tüketim fonksiyonu üzerinde oluşturduğu etkileri açıklamaya çalışmaktadır. Mundell-Fleming modelin de ise uluslararası ticaretin artış gösterdiği durumlarda Keynesyen modelin yetersiz kaldığını ortaya koyan sonuçlar elde edilmektedir. Mundell (1960) ve Fleming (1962)'in ortaya koydukları modelde Keynesyen modelin dışa açık ekonomiye uyarlanması sağlanmaktadır. Ortaya konulan bu yaklaşım, iktisat literatüründe Mundell-Fleming modeli olarak yerini almaktadır. Mundell-Fleming modelinde ortaya konulan döviz kurları ve sermaye hareketleri konusunda Romer (2001), iki temel varsayımın olduğunu

bu varsayımlardan sermaye hareketlerini açıklayan en temel varsayımın sermaye hareketleri üzerinde hiçbir engelin bulunmadığı düşüncesidir. Diğer bir varsayım ve döviz kuru konusundaki temel fikir de yatırımcıların döviz kurunda herhangi bir değişimin olmayacağı beklentisinin var olmasıdır.

Kısa vade üzerine yoğunlaşan Mundell-Fleming modeli IS-LM modelinin açık ekonomiye uyarlanmış şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Mundell-Fleming modeli birbirinden farklı döviz kurları altında ekonomi politikasındaki uygulamaların; faiz oranları ile üretim düzeyleri oranları üstündeki etkisini açıklamak için kullanılmaktadır. Mundell-Fleming modeli ile ortaya çıkan farklı döviz kuru rejimlerinde uygulanacak olan para ve maliye politikalarının genel ekonomiye etkileri analizi edilmektedir. Keynesyen model ile benzer şekilde ekonomide maliye politikalarının kullanılması gerektiğini ifade eden Mundell-Fleming modeli ayrıca para politikalarının kısa vadede etkili olmayacağını savunmaktadır. Saleh (2003), bu model ile genişletici bir maliye politikasının ülke parasının değerlendirilmesine; ayrıca sermaye girişlerine ve cari işlemler açığına neden olduğunu ifade etmektedir.

1.8. CARİ İŞLEMLER AÇIĞININ FİNANSMANI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Makroekonomik istikrarın sağlanması ekonomiler için oldukça elzemdir. Bu istikrarın sağlanmasında bir ekonomik indikatör (gösterge) olarak genellikle cari işlemler dengesi kullanılmaktadır. Cari işlemler dengesi bu bağlamda makroekonomik süreklilik için dikkate alınması gereken bir ödemeler bilançosu unsuru olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede dahilinde istikrarlı ve uzun vadede sürdürülebilir bir cari işlemler dengesinin varlığı, ülke ekonomilerinin istikrarlı büyümesine katkıda bulunacaktır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Zira, sürdürülebilirlik konusu oldukça detaylı bir mesele olup tespiti ve bütçe açığının dengelenmesi noktasındaki karmaşık yapısı nedeniyle bazı güçlüklerle karşılaşilmektedir. Doğası gereği sürdürülebilirlik tanımlanma sorunları yaşıyor olmasına rağmen, iktisadi değerlerden oluşan değişkenler vasıtasıyla alabileceği sınır değerler yardımları ile açıklanabilmektedir. Öyleki, ekonomi ilmi bağlamında sürdürülemez özelliklere sahip olan durumlar, herhangi bir politika ve dışsal bir etki olmaksızın ekonomik değişkenlerin varabileceği sınır değerler için ulaşabilecek gerekli durumlar olarak nitelendirilmektedir. Sürdürülemez olaylara karşın, sürdürülebilirlik kavramı ise ekonomik değişkenlerin

herhangi bir politika ve dışsal bir etki olmadan önerilen sınır değerlere ulaşamaması ve varabilecekleri en yüksek değerlere erişememesi durumu olarak ifade edilmektedir (Pitchford, 1995: 123-124).

İKİNCİ BÖLÜM

İKİZ AÇIK HİPOTEZİ, YAKLAŞIMLAR VE TÜRKİYE’DEKİ GÖRÜNÜM

1980’den beri ABD’nin başta geldiği gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede, bütçe açıklarının büyük ölçüde artması ve cari işlemler dengesinde oluşan yüksek açıkların bütçe açıklarını takip etmesi ile söz konusu iki açık arasında bir ilişki olabileceğini savunan “ikiz açık hipotezi” ortaya konulmuştur (Emirkadı, 2017;81). Bir ekonomide hem bütçe açığına rastlanılması hem cari işlemler (ya da dış ticaret) açığı olması, iktisat yazınında “ikiz açık” durumu olarak ifade edilmektedir. “İkiz açık” kavramı, geleneksel bakış açısında bütçe açıklarının cari işlemler (veya dış ticaret) dengesinde bozulmaya neden olması durumunu ifade etmektedir (Özdamar, 2015;165). Bu başlık altında ikiz açık hipotezi açıklanmaya çalışılacak olup, hipotezi açıklamaya çalışan Keynesyen Geleneksel Yaklaşım, Ricardocu Denklik Yaklaşımı, Parasalcı (Monetarist) Yaklaşım ve Cari İşlemler Hedeflemesi Hipotezi ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Dünya bankası sınıflandırmasına göre gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye ekonomisinde ikiz açık hipotezinin varlığı iktisat literatüründe sıklıkla tartışılan konular arasında yer almaktadır. Literatürdeki araştırmalar genel itibariyle Türkiye ekonomisinde ikiz açık hipotezini destekler mahiyettedir.

2.1. İKİZ AÇIK HİPOTEZİ

Bütçe açığı ve cari açığın aynı yönde hareket etme eğilimi veya bütçe açığı ile cari açığın birlikte oluşması ikiz açık olarak tanımlanır. İkiz açık kavramı, 1980’lerden beri politikacıların, ekonomistlerin ve akademik camianın dikkatini çekmektedir. Politikacılar, ekonomistler ve akademik camia ikiz açıkların varlığını herhangi bir ekonomide büyük bir makroekonomik endişe olarak görmektedirler (Cavallo, 2005). Teorik olarak, bütçe açığı makroekonomik değişkenler üzerinde yaygın bir etkiye sahiptir. Başlangıçta, bütçe açığı ulusal tasarrufları azaltır ve tüm makroekonomik değişkenler üzerinde etkisini gösterir. Daha düşük ulusal tasarruf, daha düşük yatırım ve daha düşük sermaye birikimini tetikler ve daha düşük ekonomik büyüme ile sonuçlanır (Ball & Mankiw, 1995). En önemlisi, kalıcı bütçe açığı, ekonomi tam istihdam düzeyinde

olsa bile sermaye birikimini ve ekonomik büyümeyi geciktirir (Friedman, 2005; Zuze, 2016).

İkiz açık hipotezi, bir ülkedeki herhangi bir vergi indirimi mali açığını artırdığında, yerli sakinlerin beklenmedik gelirlerinin bir kısmını harcamalarını artırmak için kullandığını ve bunun da toplam ulusal (özel ve kamu) tasarruflarında bir düşüşe neden olduğunu açıklar. Tasarruf oranlarındaki düşüş, yurtiçi yatırımlar tasarruf açığını karşılayacak kadar azalmadığı sürece, ülkenin yurt dışından borçlanması veya dış borcunu azaltmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, daha büyük bir bütçe açığı, genellikle daha büyük bir cari hesap açığı ile eşleşmelidir. (Bartolini ve Lahiri, 2006).

2.2. İKİZ AÇIK HİPOTEZİNE DAİR TEORİK YAKLAŞIMLAR

Gelişmekte olan ülkeler teknoloji transferleri, ara malı ithalatı ve yatırım maliyetlerini ihracat gelirlerinden karşılayamamaktadır. Bu nedenle sürekli cari açık veren ve açıkları finanse etmek için kullanılan dış borç istikrarsız büyümenin nedenlerinden biri olarak görülmektedir. (Cural, 2010). Ancak cari açıklar veya ticaret açıkları her zaman ekonomik bir sorunun yansıması değildir. Yoksul tarım ekonomilerinden modern sanayi ekonomilerine geçiş yapıldığında, sabit maliyetler dış borçlanma ile finanse edilmektedir. Bu gibi durumlarda cari açık veya ticaret açığı ekonomik gelişmenin bir işaretidir (Mankiw N. G., 2010). Öte yandan, bütçe açığı ile cari işlemler açığı arasındaki nedensellik ilişkisini inceleyen teorik ve ampirik çalışmalar ikiz açık ile ilgili temel görüşler genellikle Keynesyen Geleneksel Yaklaşım, Ricardocu Denklik Yaklaşımı ve Parasalcı (Monetarist) Yaklaşım şeklinde üç grupta sınıflandırmaktadırlar.

2.2.1. Keynesyen Geleneksel Görüş

Birinci grup, bütçe açığının cari açık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu belirten Keynesyen görüşün takipçisidir. Bütçe açığının faiz ve döviz kuru kanalıyla cari işlemler açığına neden olduğunu savunmaktadırlar. Küçük bir açık ekonomi IS-LM çerçevesinde, bütçe açığındaki bir artış, faiz oranlarının yükselmesine ve dolayısıyla sermaye girişlerine neden olacaktır. Bu durum, yerel finansal varlıklara yönelik yüksek talep (sermaye girişleri) nedeniyle yine döviz kurunun değerlenmesine

yol açar ve nihayetinde cari işlemler açığını artırır (Baharumshah ve diğerleri, 2006). Keynesyenler, bütçe açığının yüksek hükümet harcama artışlarından kaynaklandığını savunmaktadırlar. Bütçe açığı yurtiçi hasıla ve özel ve kamu tüketim harcamaları üzerindeki etkisiyle kısa vadede ekonomiyi motive eder. Bazı ampirik çalışmalar da (Erkin, 1988; Cinar ve diğerleri, 2014; Taylor ve diğerleri, 2012) bütçe açığı ile ekonomik büyüme arasındaki pozitif ilişkiyi desteklemektedirler. Keynesyen yaklaşıma göre bütçe açığı ile cari açık arasında pozitif bir ilişki vardır. Aynı zamanda bütçe açığından cari açığa doğru tek yönlü bir nedensellik bulunmaktadır (Lau ve Baharumshah, 2006). Konsepti tasarruf ve yatırımlar açısından da değerlendirmek mümkündür. Kamu harcamalarındaki artışa bağlı olarak bütçe dengesindeki bozulma, ulusal tasarrufların azalmasına neden olmaktadır. Ancak hükümet, bütçe açığını finanse etmek için daha yüksek faiz oranları sunarak yabancı yatırımlarını ülkeye çekmeye çalışabilir. Bu durum ulusal para birimini değerli kılarak ülkenin sahip olduğu dış ticaret rekabet gücünü azaltmaktadır. Sonuç olarak, devlet harcamaları sonucu ortaya çıkan bütçe açıkları, faiz oranları ve döviz kurları cari işlemler dengesinde bozulmaya neden olacaktır (Bakarr, 2014).

Mali açıkların özel tasarruflar ve yatırımlar üzerindeki etkilerini dikkate alan Keynesyen maliye politikasına bağlı olarak, kamu kesimi borçlanmasıyla finanse edilen bir vergi indirimi veya finansal genişleme, harcanabilir geliri ve dolayısıyla özel tüketimi artırarak özel tasarrufu azaltır. Tasarruf açığının yatırımlar ve cari üzerindeki etkileri, ülkenin sermaye hareketlerinin açıklık düzeyine bağlıdır. Sermaye akımlarına göre kapalı ülkelerde azalan yurt içi tasarruflar azalan yatırımlar ile eşleşir çünkü yerleşikler yatırımlarını yüksek tutmak için yurt dışından borç alamazlar. Bu nedenle, mali genişleme genellikle yurt içi faiz oranlarını yükselterek yurt içi yatırımı “dışarıda bırakır”. Bununla karşılaştırıldığında, daha açık ekonomiler, yurt içi yatırımlarını dış krediler yoluyla sabit tutabilirler. Açıktaki artışa ikiz açık eşlik etmektedir (Bartolini ve Lahiri, 2006).

Bütçe açıkları ile cari işlemler açıkları arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu iddia eden Keynesyen yaklaşım, ikiz açık hipotezinin ardındaki mekanizmayı da, Keynesyen gelir harcama yaklaşımı ve Mundell-Fleming Modeli’ne dayandırmaktadır (Dibooğlu, 1994, 3-4). Mundell-Fleming modeli, fiyatların sabit olduğu varsayımıyla çalışır. Bu, toplam arz eğrisinin düz olduğu (en uçta yatay) ve gelirin yalnızca toplam

talep tarafından belirlendiği anlamına gelir (Wang, 2005: 103). Mundell-Fleming modeli, bütçe açıklarının dış açıkları arttırıcı etkisi ikiz açık hipotezinin sadece bir yönüdür (Emirkadı, 2017; 84). Mundell-Fleming modeline dayanan Feldstein Zinciri Yaklaşımına göre, genişletici maliye politikalarının yarattığı bütçe açığı reel faiz arttırıcı etkiye sahiptir. Sonuç olarak, yabancı sermaye girişi teşvik edilmekte, böylece ulusal paranın değerlendirilmesi sonucunda dış ticaret açığı ve dolayısıyla cari işlemler açığı genişlemektedir (Feldstein, 1986; İpek ve Kızılgöl, 2016). Feldstein ve Horioka'nın 1980 yılında yaptıkları araştırma sonuçlarına göre OECD ülkeleri arasında ulusal tasarruf ve yatırım oranları arasında yüksek bir korelasyon vardır ve bu uluslararası iktisadın en kritik hipotezlerinden biridir. Feldstein ve Horioka (1980) bu sonucu sermaye hareketliliğine karşı kanıt olarak yorumlanmıştır (Caporale ve diğerleri, 2005). Keynesyen Gelir-Harcama görüşüne göre, kamu harcamalarının artması ya da vergi gelirlerinin azalması sonucu artan bütçe açıkları, üretim ve tüketime pozitif etkide bulunarak ulusal geliri artırır. Artan bu gelire paralel olarak yabancı malların talebi artar ve nihayetinde cari işlem açıkları yükselir (Akbostancı ve Tunç: 2001: 3).

2.2.2. Ricardocu Denklik Hipotezi

İkiz açıklar argümanıya, Ricardocu denklik hipotezi, ikiz açıkların tarihi için alternatif bir açıklama sağlar. Ricardocu denklik hipotezi, açıkların bir ekonomi üzerinde gerçek bir etkisinin olmadığını iddia etmektedir. Özel hanehalkları, açıklarla ilişkili beklenen gelecekteki vergi yükümlülüklerini dengelemek için tasarruflarını ayarlar. Bu nedenle, faiz oranları değişmeden kalır ve bütçe açıklarının olumsuz bir ekonomik etkisi olmaz.

İki açık arasında nedensel bir ilişki olmadığını belirten Ricardocu Denklik hipotezine göre, bütçe açığı ile cari açık arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Belirli sınırlara kadar yapılacak olan kamu harcamalarının finanse edilmesinde vergi gelirleri, borçlanma yerine kullanılabilir. Bu yaklaşıma göre, sonuçta ortaya çıkan ekonomik etkileri bakımından bütçe açığının dengelemesinde borçlanma yöntemi ile vergilerin artırılması arasında bir fark yoktur ve hiçbirinin toplam talep ve faiz oranları üzerinde etkili olmadığını varsaymaktadır (Altuntaş vd., 2021;1012). Kamu borçlarındaki artış rasyonel bireyler tarafından borcun bugünkü değeri nispetinde gelecekteki vergi yükümlülüklerinin artışına neden olacağı şeklinde öngörmektedir. Bu nedenle rasyonel

bireyler, kamu borçlanması durumunda gelecekteki vergi yükünü dikkate almakta ve bugünkü tasarruflarını artırmaktadır. Başka bir ifade ile, kamu borçlanması özel kesiminin serveti olarak görülmediği için özel kesimin harcama alışkanlıkları üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır (Barro, 1974; Saeed ve Khan, 2012: 156; Wheeler, 1999: 273). Başka bir deyişle, Granger nedenselliğine dayalı bir bütçe açığı yoktur ve bunun tersi de geçerlidir. Barro (1988), devlet gelirleri veya harcamalarındaki değişikliklerin reel faiz oranı, yatırımlar ve cari işlemler dengesi üzerinde gerçek bir etkisinin olmadığını belirtmiştir.

Ricardian denklik hipotezi, açığın yalnızca vergilerin ertelenmesi olduğunu ve toplam talep üzerinde önemli bir etkisi olmadığını savunmuştur. Bu ortamda, bütçe açığı ekonomik büyüme üzerindeki etkisi açısından ne iyi ne de kötüdür. Örneğin, Rangarajan ve Srivastava (2005) ve Nelson ve Singh (1994), hanehalklarının mükemmel öngörülü olması durumunda bütçe açığının toplam talep üzerinde önemsiz bir etkisi olduğu sonucuna varmışlardır.

Ricardocu denklik teorisi, cari açığın sadece vergileri ertelediğini öne sürerek, hem kısa hem uzun vadede makroekonomik değişkenler üzerindeki açığın herhangi bir etkisinin olduğunu dair ortaya konulan görüşleri reddeder. Özellikle, belirli bir hükümet harcamasını finanse etmek için kullanılan herhangi bir borçlanma aracının yaratacağı faiz gibi ekstra ödemeler gelecekte çok daha yüksek vergilere yol açacaktır (Barro, 1989). Ricardocu denklik hipotezi, gelecekte elde edilecek gelir ve ödeme tahminlerine dayanarak hükümetlerin gelecekte ödemekle yükümlü olacakları giderleri için zorunlu olarak yeterli miktarda tasarruf etmeleri gerektiğini ima etmektedir. Dolayısıyla vergi indirimleri bütçe açığını artırdığında, cari harcanabilir gelir artacak ve insanların daha fazla tasarruf etmesine olanak sağlayacaktır. Bu arada, açıklar kamu tasarruflarının azalmasına neden olarak özel tasarruflardaki artışı dengeler ve gayri safi milli tasarrufları sabit tutar. Yukarıda bahsedilen mantık izlenerek, açığın tasarruflar, yatırımlar ve genel büyüme üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilmektedir (Saleh, 2003). Bununla birlikte, bu eşdeğerlik yaklaşımı, çoğu ampirik çalışmada çok aşırı ve geçersiz kabul edilen çeşitli güçlü varsayımlara bağımlılığı nedeniyle sıklıkla eleştirilir (Bernheim ve Bagwell, 1988).

2.2.3. Parasalcı (Monetarist) Yaklaşım

Keynesyen görüşe benzer özellikler gösteren Monetarist yaklaşımda bütçe açığı ile cari açık arasında bir nedensellik ilişkisinin varlığından bahsederken bu ilişkinin yönü pozitif olarak bütçe açıklarından cari işlemler açıklarına doğru olduğunu ifade edilmektedir. Paranın önemine vurgu yapan Monetarist yaklaşım bir ekonomide yer alan toplam para miktarı yani para arzının kısa vadede Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla ve daha uzun vadede fiyatlar genel düzeyinin başlıca belirleyicisi olduğunu ileri sürmektedir.

Milton Friedman, Keynesyen Yaklaşım'a karşı Parasal (Monetarist) Yaklaşım'ı ortaya koymuş ve Monetarist yaklaşımın kurucusu olmuştur. Parasalcı yaklaşıma göre; ekonomi, her zaman kendiliğinden tam istihdam düzeyinde dengededir ve bu dengeye uyumlu biçimde devlet bütçesi de açık vermemeli yani denk olmalıdır. Bununla birlikte bütçe açığı oluşması durumunda, bütçe açıklarının ekonomideki etkisi bütçe açığının nasıl finanse edildiğine göre farklılık arz etmektedir. Bundan dolayı önemli olan, bütçe açıklarının nasıl finanse edildiğine verilen yanıtlardır (Şen vd., 2007, s. 50).

2.3. TÜRKİYE'DE İKİZ AÇIK

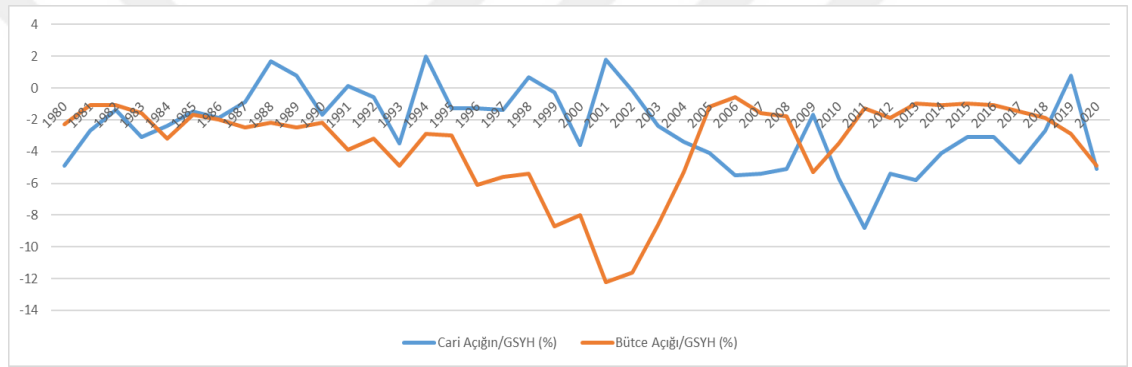
Cari hesap dinamikleri, bir ekonomide ödemeler dengesinin korunmasında çok önemli bir rol oynamakta ve makroekonomik göstergeler üzerinde ciddi etkileri vardır. Cari işlemler dengesinin korunması her ekonomi için büyük bir endişe kaynağıdır. Literatürde, bütçe açığı (BD) ve cari açık (CA) arasındaki etkileşimin analizi, ikiz açık hipotezi olarak adlandırılmaktadır.

Cari açıktaki bozulmanın, diğer birçok ekonomik göstergenin yanı sıra büyüme üzerinde etkileri olduğu için, cari açık ve potansiyel etkileşim faktörlerini analiz etmenin önemli olduğu varsayılmaktadır. Dünya Bankası sınıflandırmasında gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye ekonomisinde ikiz açık hipotezini test etmek oldukça önemlidir. Zira cari açık Türkiye ekonomisinin büyümesini engelleyebilir, Türk Lirasının değer kaybına neden olabilir ve nihayetinde ülkenin uluslararası platformlardaki itibarını zedeleyebilir (Badaik ve Panda (2020: 1).

Bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişkideki değişikliklere göre ekonomiye yönelik politika önerileri de değişmektedir. İkiz açığın olduğu bir durumda, uygun politika

tavsiyeleri, özel vergide bir artışla bütçe açığını azaltmak olacaktır (Marinheiro, 2008). Vergideki artış doğrudan bütçe açığını azaltacak ve dolaylı olarak cari açığını azaltacaktır. Özel vergilerdeki artış, insanların harcanabilir gelirini ve tüketim malları ithalatını da azaltabilir (Normandin, 1999).

Türkiye'de bütçe açıkları özellikle 1980'lerden itibaren önemli bir sorun olmuştur. 1980 yılında alınan 24 Ocak İstikrar Kararları Türkiye ekonomisi için büyük önem taşıırken, hedeflerden biri de kamu kesiminin ekonomideki payının azaltılması ve mali yapının güçlendirilmesiydi. Bütçe açıklarında olumlu gelişmeler sağlanmak istense de 1980'lerde açık sorunu çözilememiş ve kamu gelirleri ile giderleri arasındaki fark daha da açılmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2003).

Şekil 2.1. Yıllara Göre Türkiye Ekonomisinde Cari Açık ve Bütçe Açığı

1999 yılında Türkiye sorunu çözmeyi amaçlayan IMF ile bir stand-by anlaşması imzalandı. İmzalanan anlaşmaya rağmen Türkiye'nin bütçe açığı grafik'tede görüldüğü üzere %11,89'lara kadar yükseldi. 2001 yılında başlatılan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile kamu borcunun sürdürülemez seviyelere ulaşmasının ve hükümetin olağanüstü dış borç arayışına girmesinin önüne geçilmesi amaçlandı. Ayrıca Mayıs 2005'te yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile kamu açıklarının belirli bir ölçüde kontrol edilebilir düzeye getirilmesi hedeflenmiştir. Grafikte, 2002–2007 yılları arasında etkin maliye politikalarının olumlu gelişmeleri bütçe değerlerine yansımıştır (Dünya Bankası, 2014). 1982, 1984, 1985, 2005, 2009, 2010, 2019 ve 2020 yıllarında Cari Açık ile Bütçe Açığının benzer yüzdelere sahip olduğu grafikte açıkça görülmektedir. 1995 yılına kadar Cari Açık ile paralel bir seyir gösteren Bütçe Açığı 2001-2002 yılları bandında rekor seviyeye ulaştıktan sonra 2005-2006 yıllarına doğru bir toparlanma seyrine girmiş olup bu seyir 2018-2019 yılları arasına

kadar stabil bir şekilde devam etmiştir. 2019 yılı sonrasında ise yeni artışa geçmiştir. 2003 yılına gelinceye kadar ara ara artış göstermesine rağmen genel anlamda stabil seyir izleyen Cari Açık ise 2001 yılından sonra hızlı bir ivme ile yükselişe geçmiş ve bu düşüş 2008 yılına kadar devam etmiştir. 2008 yılı sonrası 2010 yılına kadar bir toparlanma gösterse de sonraki süreçte yaklaşık %9 gibi orana ulaşarak 1980-2020 yılları arasındaki en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2012 yılı sonrası dönemde toparlanan Cari Açık 2019 yılına kadar güçlü bir ivme yakalamış olmasına rağmen Bütçe Açığında olduğu gibi 2019 sonrası yeniden artışa geçmiştir.

İkiz açığın Türkiye ekonomisindeki varlığı hakkında temelde iki görüş bulunmaktadır. Literatürde yer alan bazı çalışmalar, bütçe açığı ve cari açığın varlığının Türkiye ekonomisinin üretkenliğini desteklediğini söylemektedir. Akbostancı ve Tunç (2001) 1987'den 2001'e kadar Türkiye'nin ikiz açık pozisyonuyla karşı karşıya kaldığını bir Eşbütünleşme ve ECM tekniği testi ile ortaya koymuşlardır. Acaravci ve Öztürk'ün (2008) çalışmalarının sonuçları da bu sonucu desteklemektedir. Altıntaş ve Taban (2011) Toda-Yamamoto nedensellik testi ile Türkiye'de 1974-2004 yılları arasında Bütçe Açığı ve Cari Açık arasında çift yönlü bir ilişki bulmuştur. Benzer şekilde, 1980'den 2009'a kadar Azgün (2012) ikiz açık durumunu doğrulamıştır. Benzer bulgular Üzümcü ve Kanca'nın (2013) 1980-2015 yılları arasındaki yıllık verileri inceleyen çalışmasında da öne sürülmüştür. Buna ek olarak Oruç (2017), 1975–2015 dönemine ait veriler üzerinde Phillips testi – eşbütünleşmeyi uygulamış; ve Türkiye ekonomisinde ikiz açık durumunun varlığını onaylamıştır. Bu bulguların aksine Kuştepe (2001) Türkiye'de ikiz açığın varlığını bulamamıştır. Benzer sonuçlar Uz'un (2010) 1987–2008 döneminde üç aylık veriler üzerine yaptığı çalışma tarafından da desteklenmiştir. Benzer şekilde Şahin'in (2015) 1995-2013 arasındaki üç aylık ekonomik verileri VAR yaklaşımıyla incelediği çalışması da bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişkiyi çürütmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİZ AÇIK HİPOTEZİNE DAİR LİTERATÜR TARAMASI VE UYGULAMA

İlgili yazında sıklıkla ikiz açık olarak ifade edile cari işlemler açığı ve bütçe açığı arasındaki ilişki birçok ekonometrik araştırmaya konu olmuştur. İktisat yazınına kazandırılan bu araştırmalarada; birbirinden farklı yöntemler, dönemler, ülke veya ülke grupları ile farklı değişkenler ve modeller test edilerek bu çalışmalarda literatürle benzer veya tamamen farklı sonuçlar ortaya konulmuştur. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde sıklıkla zaman serisi analizlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Vektör otoregresyon (VAR), hata düzeltme modeli, eşbütünleşme ve Granger nedensellik testleri yöntemler arasında ön plana çıkmaktadır. Literatür taraması iki kısma ayrılarak özetlenmiştir. İkiz açık hipoteziyle ilgili Türkiye özelinde yapılan çalışmalar ve Türkiye dışında ülke ya da ülke gruplarını temel alan çalışmalar 3.1. ve 3.2 Tablolarında sunulmuştur.

Tablo 3.1.'deki çalışmalar incelendiğinde araştırma alanı Türkiye olan uygulamalardan literatürde 2001 ve 2020 yılları arasındaki çalışmaların yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmalar genel itibariyle değişken olarak cari işlemler dengesi ile bütçe dengesini kullanmışlardır. Tablodaki veriler yorumlanacak olursa Akbostancı ve Tunç (2002); Utkulu (2003); Uysal ve Topallı (2007); Erdinç (2008) yapmış oldukları çalışmalarında Keynesyen yaklaşımın doğruluğunu ortaya koyarken, Arıcan (2005); Özbek, Önder ve Günay (2019) ise Keynesyen yaklaşımı reddederek Ricardocu yaklaşımı destekleyen sonuçlar elde etmişlerdir . Bununla birlikte literatürdeki genel sav Türkiye ekonomisi için ikiz açık hipotezinin varlığını doğrulamaktadır (Kutlar ve Şimşek (2001); Utkulu (2003); Ay vd. (2004); Duman ve Belke (2011); Kılavuz ve Dumrul (2012); Bayrak ve Esen (2012); Yılmaz ve Akıncı (2012); Sevinç (2016)) . Bununla birlikte literatürdeki bazı çalışmalar (Çalışkan ve Çavdar (2011); Varol ve İyidoğan (2013); Özçelik ve Erataş (2014); Azapoğlu ve Direkçi (2015)) ise bütçe açıkları ile cari açıklar arasında herhangi bir ilişki tespit edememiştir.

3.1. TÜRKİYE’DE İKİZ AÇIK AÇIK HİPOTEZİNE DAİR LİTERATÜR ÖZETİ

Tablo 3.1. Türkiye’de İkiz Açık Hipotezine Dair Literatür Özeti

Yazar(lar)	Değişkenler	Yöntem	Dönem/ Çalışma Alanı(Ülke)	Sonuç
Kutlar ve Şimşek (2001)	Cari işlemler dengesi, bütçe dengesi	Johansen Eşbütünleşme Nedensellik	1984: 1-2000: 4 (Çeyrek dönem)/ Türkiye	Türkiye ekonomisi için ikiz açık hipotezi doğrulanmıştır.
Akbostancı ve Tunç (2002)	Cari işlemler, bütçe açıkları	Johansen Eştümleşme Testi - ECM (hata düzeltme modeli)	1987-2001/ Türkiye	Bütçe açıkları cari işlemlerin nedenidir (Keynesyen yaklaşımı)
Ata ve Yücel (2003)	Bütçe açığı, cari açık	Granger nedensellik analizi, Engle-Granger eştümleşme Analizi, ADF birim kök analizi	1975 -2002/ Türkiye	Bütçe açığından cari açığa doğru tek yönlü bir nedenselliğin varlığı tespit edilmiştir.
Utkulu (2003)	Dış ticaret açığı, Bütçe açığı	Koentegrasyon analizi, hata-düzeltilme modeli ve nedensellik	1950-2000 / Türkiye	Uygulama sonuçları Keynezyen ikiz açık teorisini desteklemekle birlikte, uzun dönem nedensellik bağı iki yönlüdür.
Ay vd. (2004)	Bütçe açığı ile cari açık	Granger nedensellik analizi, ADF birim kök analizi	1992: 1-2003: 12/ Türkiye	Türkiye ekonomisi için Bütçe açığı ile Cari Açık arasında çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir.
Arıcan (2005)	Bütçe açığı ile cari açık	RegresyonLagrange Yöntemi	1988-2003 / Türkiye	Türkiye ekonomisi için ikiz hipotezinin aksine Ricardian denklik hipotezinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Uysal ve Topallı (2007)	Cari işlemler dengesi, bütçe dengesi	Granger nedensellik analizi, ADF birim kök analizi, Johansen eştümleşme analizi	1974 – 2004 / Türkiye	Bütçe dengesi açığından cari işlemler dengesi açığına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Keynezyen hipotezin geçerliliği öne sürülmektedir.

Tablo 3.1. (Devamı)

Erdinç (2008)	Bütçe dengesi ve cari işlemler dengesi	Granger nedensellik analizi, ADF birim kök analizi, Johansen eştümleşme analizi	1950-2005 /Türkiye	Bütçe dengesi açığından cari işlemler dengesi açığına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Keynezyen hipotezin geçerliliği öne sürülmektedir.
Mucuk (2009)	Bütçe dengesi, cari işlemler dengesi ve GSMH	Granger nedensellik analizi, Varyans ayrıştırma analizi, ADF birim kök analizi, Etki-Tepki analizi, VAR analizi	1989: 1 – 2004: 4 / Türkiye	Bütçe dengesi açığından cari işlemler dengesi açığına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır
Barışık ve Kesikoğlu (2010)	Bütçe dengesi cari işlemler dengesi	Panel veri analizi	1991: 1 – 2007: 4 Gelişmekte olan 12 piyasa ekonomisi	Bütçe açığı ile Cari Açık arasında çift yönlü Nedensellik tespit edilmiştir.
Bolat, Berke ve Aras (2011)	Bütçe açığı ve cari işlemler açığı	Sınır testi	1998: 1-2010: 4 / Türkiye	Sonuçlar, uzun dönemde bütçe açığı ve cari işlemler açığı arasında bir ilişkinin olmadığını fakat kısa dönemde bu iki açık arasında kuvvetli bir pozitif ilişki bulunduğunu göstermektedir.
Çalışkan ve Cavdar (2011)	Bütçe açığı ve cari işlemler açığı	Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik	1994: 1-2008: 4 Türkiye	Türkiye ekonomisi için zıt yönlü nedensellik tespit edilmiştir.
Duman ve Belke (2011)	Bütçe açığı ve cari işlemler açığı	Vektör otoregresyon (VAR), Granger Nedensellik	1998: 1-2011: 4 / Türkiye	Türkiye ekonomisi için çift yönlü bir nedenselliğin varlığı tespit edilmiştir.
Kılavuz ve Dumrul (2012)	Bütçe açığı ve cari işlemler açığı	Vektör otoregresyon VAR, Granger Nedensellik, Sınır Testi	2006: 1-2010: 12 / Türkiye	Kısa dönemde çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir.

Tablo 3.1. (Devamı)

Bayrak ve Esen (2012)	Cari işlemler dengesi, bütçe dengesi	Eşbütünleşme ve ECM	1975-2010 / Türkiye	Türkiye ekonomisi için ikiz açık hipotezi doğrulanmıştır
Yılmaz ve Akıncı (2012)	Bütçe açığı ve cari işlemler açığı	Granger Nedensellik	1980-2010/ Türkiye	Bütçe açığı ile cari açık arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi mevcuttur.
Varol ve İyidoğan (2013)	Cari işlemler dengesi, bütçe dengesi	Toda-Yamamoto nedensellik testi	1987: 1-2005: 4 / Türkiye	Türkiye ekonomisi için zıt yönlü nedensellik tespit edilmiştir.
Özçelik ve Erataş (2014)	Bütçe açığı ve cari işlemler açığı	Panel eşbütünleşme	1995 – 2010 Yükselen piyasa ekonomileri	Yükselen piyasa ekonomilerinde bütçe açığı ile cari açık arasında herhangi bir ilişkinin varlığı bulunamamıştır.
Azapoğlu ve Direkçi (2015)	Cari işlemler dengesi, bütçe dengesi	ECM-Granger nedensellik	1988-2013/ Türkiye	Bütçe açıkları ile cari açıklar arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.
Sevinç (2016)	Bütçe açığı ve cari işlemler açığı	Johansen eştümleşme analizi, ADF birim kök analizi, Granger nedensellik analizi	2006: 1-2015: 12 / Türkiye	Türkiye ekonomisi için Bütçe açığı ile Cari Açık arasında çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir.
Özbek, Önder ve Günay (2019)	Cari işlemler dengesi, bütçe dengesi	Augmented Dickey-Fuller birim kök testi, Kwiatkowski, Phillips, Schmidt ve Shin testi Toda-Yamamoto nedensellik testi	1980-2017/ Türkiye	Bütçe açığının, cari açığın nedeni olmaması, Keynesyen görüşün reddine Ricardocu görüşün ise geçerliliğini göstermektedir.

Tablo 3.1. (Devamı)

Çınar (2020)	Bütçe açığının ölçütü (bütçe) genel bütçe dengesinin GSYH'ye oranını, cari açık ölçütü ise cari işlemler hesabının GSYH'ye oranını göstermektedir.	ARDL sınır testi, Toda- Yamamoto nedensellik testi	2005: 1-2017: 4 / Türkiye	Uzun dönemde bütçe dengesi açısından cari işlemler dengesi açığına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.
Ejder ve Çaşkurlu (2020)	Bütçe Açığı, Tasarruf Açığı, Dış Ticaret Açığı	ARDL Sınır Testi, Toda – Yamamoto Nedensellik Testi	1975 – 2015/ Türkiye	Kamu açığı ve tasarruf açığı değişkenlerinin dış ticaret açığı üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlıdır.

3.2. TÜRKİYE DIŞINDAKİ ÜLKELERDE İKİZ AÇIK HİPOTEZİNE DAİR LİTERATÜR ÖZETİ

Tablo 3.2’de Türkiye dışındaki ülkelerde gerçekleştirilen çalışmalara dair literatür özeti sunulmaktadır. Bu ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Filipinler, Malezya, Kore, Endonezya, Brezilya, Yunanistan, İspanya, Avustralya, Avusturya, Kanada, Fransa, İtalya, Hollanda, Yeni Zelanda, İsveç, Birleşik Krallık, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Hindistan, İsrail, Kore, Malezya, Singapur, Güney Afrika, Tayland, Venezuela, Güney Kore ve Mısır gibi ülkeler yer almaktadır.

Literatür kapsamında Çok değişkenli zaman serisi analizi, Bir vektör otoregresif (VAR), Granger nedensellik testi, Dickey – Fuller (DF) ve Phillips – Perron (PP), Sims–Uhlig (SU) testleri gibi ekonometrik yöntemler ön plana çıkmaktadır.

Tablo 3.2. Türkiye Dışındaki Ülkelerde İkiz Açık Hipotezine Dair Literatür Özeti

Yazar(lar)	Değişkenler	Yöntem	Dönem/ Çalışma Alanı(Ülke)	Sonuç
Enders ve Lee (1990).	Vergi artışları, devlet borcu, özel harcama, cari hesap dengesi	Kısıtsız vektör otoregresyon	1947 - 1987 Amerika Birleşik Devletleri	Bir hükümet harcaması kalıcı bir cari hesap açığı yaratır. Bununla birlikte, borç yenilikleri Ricardocu Eşdeğerlik Hipotezi ile tutarsız görünmektedir; Devlet borcundaki olumlu bir yenilik (vergi gelirinde olumsuz bir yenilik), tüketim harcamalarındaki artış ve cari hesap açığı ile ilişkilidir.
Anoruo ve Ramchander (1998)	Mali açık ve ticaret açığı	Çok değişkenli zaman serisi analizi, Bir vektör otoregresif (VAR) modeline dayalı Granger nedensellik testi	Hindistan ve Filipinler: 1957 - 1993; Malezya: 1960 - 1993; Kore: 1967 - 1993; ve Endonezya: 1970 - 1993. Beş gelişmekte olan Güneydoğu Asya ekonomisi - Hindistan, Endonezya, Kore, Malezya ve Filipinler.	Ticaret açıkları mali açıklara neden olur ve tersi olmaz.
Islam, (1998).	Bütçe ve ticaret açıkları	Granger nedensellik testi	1973 - 1991 Brezilya	Ampirik sonuçlar, ticaret açıkları ile bütçe açıkları arasında ikili nedenselliğin varlığını ortaya koymaktadır.
Vamvoukas, (1999).	Bütçe ve ticaret açıkları	Ekonometrik metodoloji eşbütünleşme analizine, hata düzeltme modellenmesine ve Granger trivariate nedenselliğe dayanmaktadır.	1948–1994 Yunanistan	Bütçe açığının ticaret açığı üzerinde kısa ve uzun vadeli olumlu ve önemli nedensel etkileri vardır

Tablo 3.2. (Devamı)

Piersanti, (2000).	Cari açıklar, beklenen gelecek bütçe açıkları	Dickey – Fuller (DF) ve Phillips – Perron (PP), Sims–Uhlig (SU) testleri	1970–1997 Türkiye, İsviçre, Portekiz, İzlanda, Belçika, Yeni Zelanda dışındaki OECD ülkeleri	Cari bütçe açıkları beklenen gelecek bütçe açıkları ile ilişkilidir.
García ve Ramajo (2004).	Bütçe açığı ve cari açık	İki Aşamalı En Küçük Kareler, Newey-West farklı varyans ve otokorelasyon	1964–2000 İspanya	Örneklem döneminde bütçe açıklarının uzun vadeli nominal faiz oranlarını artırmadığı görülmüştür.
Kouassi, Mougoue ve Kymn (2004).	Bütçe açığı ve cari açık	Granger nedensellik	1950-1988 Yirmi gelişmiş ve gelişmekte olan ülke	bazı gelişmekte olan ülkeler için ikiz açık arasında nedensellik (tek yönlü veya çift yönlü) kanıtları bulunmakta. Ancak, gelişmiş ülkeler için sonuçlar daha az ikna edicidir.
Kim ve Kim (2006).	Bütçe açığı ve cari açık	Toda ve Yamamoto tarafından önerilen Wald testi	1970-2003 Güney Kore	Ampirik sonuçlar, Kore'de cari açıktan bütçe açığına kadar uzanan tek yönlü bir nedensel ilişki olduğunu göstermektedir.
Papaogonas ve Stournaras (2006).	Kamu sektörü (genel hükümet) açıkları ve cari bütçe açıkları	Mundell – Fleming – Dornbusch Modelleri	1970–2003 Avusturya, Estonya, İtalya, Portekiz, Belçika, Finlandiya, Letonya, Romanya, Bulgaristan, Fransa, Litvanya, Slovakya, Hırvatistan, Almanya, Lüksemburg, Slovenya, Kıbrıs, Yunanistan, Malta, İspanya, Çekya, Macaristan, Hollanda, İsveç, Danimarka, İrlanda ve Polonya.	Kamu kesimi açıklarındaki değişimlerin cari açıklarla oldukça küçük bir ilişkisi vardır. Yunanistan'daki cari hesap gelişmeleri, faiz oranı marjları ve büyüme farklılıkları gibi finansal ve ekonomik entegrasyonla ilgili faktörlerin yanı sıra genel hükümet dengesi ile açıklanmaktadır.

Tablo 3.2. (Devamı)

Salvatore, (2006)	Bütçe açığı ve cari açık	Regresyon Analizi	1973–2005 G-7 Ülkeleri	Devletin bütçe açığı, cari işlemler açığına yol açar. Bağlantı şu şekildedir: bir bütçe açığı, reel yurt içi faiz oranında bir artışa yol açar; bu, yabancı sermayeyi çeker ve yerel paranın değer kazanmasına yol açar, bu da cari açığa (ithalat artı yurtdışına net transferler, eksi ihracat) yol açar.
Beetsma, Giuliodori ve Klaassen (2008)	Ayrı değişkenler olarak ihracat ve ithalat	Panel Vektör Auto-Regresyon Yaklaşımı	Avusturya, Estonya, İtalya, Portekiz, Belçika, Finlandiya, Letonya, Romanya, Bulgaristan, Fransa, Litvanya, Slovakya, Hırvatistan, Almanya, Lüksemburg, Slovenya, Kıbrıs, Yunanistan, Malta, İspanya, Çekya, Macaristan, Hollanda, İsveç, Danimarka, İrlanda ve Polonya.	Ortaya konulan tahminlere göre, kamu harcamalarındaki %1'lik artış GSYİH'da %1.2'lik bir artışa neden olmaktadır. Artan ithalat ve düşen ihracat, GSYİH'nın% 0,5'i kadar düşmesinden sorumludur.
Marinheiro, (2008).	Bütçe açığı ve cari açık	Granger nedensellik	Mısır	Bütçe açığı ile cari hesap açığı arasında (zayıf) uzun vadeli bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Yine de, ikiz açık hipotezini reddediyoruz: Dış açıktan bütçe açığına doğru giden ters Granger nedenselliği lehine kanıt bulduk. Dahası, Mısır'daki tam Ricardocu denkliğin geçerliliğine karşı çıkıyoruz ve yüksek derecede sermaye hareketliliği lehine kanıt sunuyoruz.
Rault ve Afonso, (2009)	Bütçe açığı ve cari açık	Granger nedensellik	1970-2007 Avrupa Birliği ve OECD Ülkeleri	Sonuçlar ikiz açık ilişkisinin çizgileri boyunca birkaç AB ülkesi için bütçe açıklarından cari açıklara nedensel bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu ülkeler: Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Fransa, İtalya, Macaristan, Litvanya, Polonya ve Slovakya'dır.

Tablo 3.2. (Devamı)

Reinhart ve Rogoff (2010).	Hükümet borçları ve GSYİH	Granger nedensellik	Yaklaşık iki yüz yıla yayılan veri seti. Kırk dört ülkeye ait veri kümesi, çok çeşitli siyasi sistemler, kurumlar, döviz kuru düzenlemeleri ve tarihi koşulları kapsayan 3.700'den fazla yıllık gözlemi içermektedir.	GSYİH'nın% 90'ını aşan devlet borcu seviyesi, düşük GSYİH büyümesi ile önemli ölçüde ilişkilidir.
Checherita ve Rother (2010)	Devlet borcunun gsyih'ye oranı ve kişi başına gsyih büyümesi	Ampirik Büyüme Modeli, Panel Sabit Etkiler Modeli	1970-2011 12 Avrupa bölgesi Ülkesi: Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz ve İspanya.	Yükselen borç / GSYİH oranının uzun vadeli büyüme üzerindeki olumsuz etkiyle ilişkili olduğu 12 Avrupa bölgesi ülkesinden oluşan bir panel için % 90-100 seviyesinde tespit edilmiştir.
Kalou ve Paleologou, (2011).	Bütçe açığı ve cari açık	Çok değişkenli Vektör Hata Düzeltme	1948–1994 Yunanistan	İki açık arasında pozitif bağlantı bulunmaktadır ve nedenselliğin yönü cari açıktan bütçe açığına doğru ilerlemektedir.
Cecchetti, Mohanty ve Zampolli (2011).	Devlet, finansal olmayan kurumsal ve hanehalkı borcu düzeyi	Granger nedensellik	1908-2010 18 OECD ülkesi	Orta seviyelerde borcun refahı artırdığını, GSYİH'nın %80 ila %100'ünün üzerinde devlet borç seviyeleri, GSYİH'nın %90'ının üzerinde kurumsal borç ve hanehalkı borcunu rapor etmiştir. GSYİH'nın %85'inin üzerinde büyüme üzerinde zararlı bir etkisi var.

Tablo 3.2. (Devamı)

Algieri (2013)	Bir yanda cari açık ve bütçe açığı, diğer yanda ticaret dengeleri ve bütçe açığı	VAR çerçevesinde Granger nedensellik testi ve Toda – Yamamoto (T – Y) metodolojisi	1980: 1 -2012: 4 Yunanistan, İrlanda, İtalya, Portekiz ve İspanya	Sonuçlar, her iki yaklaşımın da kullanımında homojenliği ortaya koyuyor ve bütçe-cari hesap dengeleri ile bütçe-ticaret dengeleri arasında net bir bağ bulunmadığına göre Ricardocu teoriye destek veriyor. Bu, mali sıkıntının beş çevre ülkenin İstikrar ve Büyüme Paktı tarafından belirlenen bütçe açığı kriterlerine uymasına yardımcı olabileceği, ancak dış açıkları sınırlamada etkili olmayacağı anlamına gelir.
Nickel ve Tudyka (2013)	Devlet borcunun GSYİH'ye oranı	Etkileşimli panel VAR analizi	1907-2010 17 Avrupa Birliği üye ülkesi	Hükümet harcama şoklarına verilen tepkiler, doğrusal olmayan güçlü bir davranış sergilemektedir. Bir harcama şokunun reel GSYİH üzerindeki toplam kümülatif etkisi, orta borç-GSYİH oranlarında pozitif ve anlamlı iken, oran arttıkça bu etki negatife döner. Ticaret dengesi üzerindeki toplam kümülatif etki ilk başta negatiftir, ancak daha yüksek borç seviyelerinde işaret değiştirir. Sonuç olarak, kamu borçluluğunun derecesine bağlı olarak, sonuçlarımız uzun vadeli mali çarpanları kapsamaktadır.

Türkiye dışındaki ülkelerde ikiz açık hipotezini araştıran çalışmalar incelendiğinde konunun iktisat yazınındaki araştırmacılar için oldukça popüler olduğu görülmektedir. Araştırmaların bir çoğu (Anoruo ve Ramchander (1998); Islam (1998); Vamvoukas (1999); Piersanti (2000); Kouassi, Mougoue ve Kymn (2004); Papaogonas ve Stournaras (2006); Salvatore (2006); Kalou ve Paleologou (2011)) ticaret açıkları mali açıklara neden olduğunu ve bütçe açığının ticaret açığı üzerinde kısa ve uzun vadeli olumlu ve önemli nedensel etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bazı çalışmalarda ise bütçe açığı ile cari hesap açığı arasında (zayıf) uzun vadeli bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir (Algieri (2013); Marinheiro (2008)).

3.3. İKİZ AÇIK HİPOTEZİNİN GEÇERLİLİĞİ: TÜRKİYE UYGULAMASI

Bu bölümde İkiz açık hipotezinin geçerliliği Türkiye ekonomisi için ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Veri dönemi, kullanılan değişkenler ve analiz için uygulanan yöntemler sunulmuştur.

3.3.1. Veri Seti ve Model

Çalışmada İkiz Açık Hipotezinin geçerliliği 2006: Q1-2021: Q4 döneminde Türkiye ekonomisi için incelenmiştir. Çalışmada İkiz açık Hipotezinin teorik değişkenleri olan Cari açık ve Bütçe açığı değişkenleri kullanılmıştır. Cari açık değişkeni için Cari İşlemler Dengesi'nin GSYH'ya oranı, bütçe açığı değişkeni için ise Genel Bütçe dengesinin GSYH'ya oranı temel alınmıştır. Her iki değişken için de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası(TCMB)'nın Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden (EVDS)ve Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK) yararlanılmıştır. Cari açık verisi dolar bazlı elde edildiğinden serideki veriler yine EVDS'den çeyreklik olarak alınan dolar kuru verileri ile çarpılarak TL'ye çevrilmiştir. Daha sonra her iki seri TÜİK'ten alınan GSYH değerlerine bölünmüştür. Mevsimsellikten arındırma işleminde STL (Seasonal and Trend decomposition using Loess) yöntemi kullanılmıştır. Modelde kullanılan değişkenlere ait semboller Tablo 3.3'de verilmiştir. Bağımlı değişken CA değişkeni iken BA bağımsız değişken olarak alınmıştır.

Tablo 3.3. Modelde Kullanılan Değişkenler ve Sembolleri

Değişkenler	Kısaltması
Genel Bütçe Dengesi /GSYH	BA
Cari İşlemler Dengesi/GSYH	CA

STL'yi herhangi bir veri kümesine uygulayabilirsiniz, ancak anlamlı sonuçlar yalnızca verilerde yinelenen bir zamansal model varsa döndürülür (örneğin, daha sıcak aylarda hava kalitesinin düşmesi veya her yılın dördüncü çeyreğinde çevrimiçi alışverişin artması gibi). Model, STL sonuçlarında mevsimsel bileşen olarak görüntülenir.

STL algoritması, iki döngüde LOESS kullanarak zaman serilerinde yumuşatma gerçekleştirir; iç döngü mevsimsel ve trend yumuşatma arasında yinelenir ve dış döngü aykırı değerlerin etkisini en aza indirir. İç döngü sırasında, önce mevsimsel bileşen hesaplanır ve trend bileşenini hesaplamak için kaldırılır. Kalan zaman serisinden mevsimsel ve trend bileşenleri çıkarılarak hesaplanır (doc.arcgis.com).

STL analizinin üç bileşeni, ham zaman serileriyle şu şekilde ilişkilidir:

$y_i = s_i + t_i + r_i$ formülde;

y_i = i noktasındaki zaman serisinin değeri.

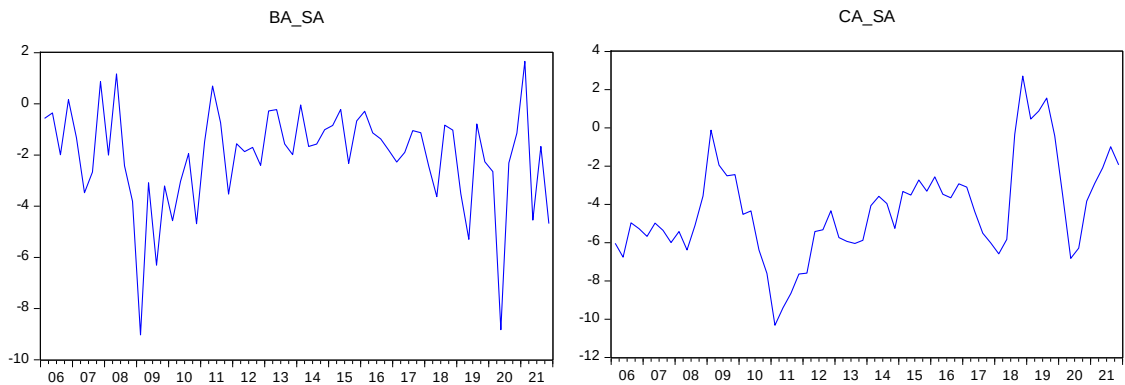
s_i = i noktasındaki mevsimsel bileşenin değeri.

t_i = i noktasındaki trend bileşeninin değeri.

r_i = i noktasında kalan bileşenin değeri.

3.1.2. Yöntem ve Bulgular

Analizde kullanılan BA ve CA değişkenlerinin 2006Q1-2021Q4 zaman aralığındaki seyri görsel olarak Grafik 3.1'de gösterilmiştir.

Grafik 3.1. BA ve CA Değişkenlerinin Seyri (2006Q1-2021Q4)

Değişkenlerin mevcut veri dönemi içerisindeki seyrine bakıldığında Grafik 1’de yer alan yıllara göre bütçe açığı ve cari açık değerleri yorumlanacak olursa, öncelikle her iki grafiğin kısmen birbiriyle benzer hareketlerde bulunduğunu söylemek gerekmektedir. 2006 ilk çeyreği ile 2021 yılı son çeyreğini kapsayan grafikler de 2006 yılı sonrası dönemde 2008-2009 dönemine kadar bütçe açığının düştüğü gözlemlenmekte sonraki süreçte ise bütçe açığının 2007 yılındaki haline geri dönerek 2019 yılına kadar artış ve azalışla geçirdiği bir sürece girdiği görülmektedir. 2020 yılı itibariyle düşüş ivmesine girmiş ve 2008-2009 dönemine benzer bir rakama ulaşmıştır. 2020 yılı sonrası süreçte ise bütçe açığı önemli bir artış göstermiştir.

Benzer tarih aralığında cari açığı gösteren ikinci grafikte ise bütçe açığına benzer bir grafik gözlemlenmektedir. 2006-2008 yılları arasında yatay bir seyir izleyen cari açık 2008 sonrası süreçte önemli bir düşüş göstererek 2011 yılına kadar bu düşüş devam etmiştir. 2010-2011 sonrası dönemde cari açıkta kademeli bir artış görülmektedir. 2017 yılına kadar ki süreçte cari açık dalgalı bir artış göstermektedir. 2018 yılında 2013 yılındaki seviyesine düşen cari açık 2017-2018 döneminde önemli bir artış göstermiştir. Sonraki süreçte 2019-2020 aralığında azalma göstermektedir. 2020 yılı sonrası artışa geçen cari açık 2021 yılına gelindiğinde yatay bir düzleme oturmuştur.

3.3.2.1 Doğrusallık ve Birim Kök Testleri

Zaman serisi analizlerinde serilere uygulanacak yöntemin doğrusal mı yoksa doğrusal olmayan yöntemlerle yapıp yapılamayacağını anlamak için öncelikle doğrusallık testi yapılmıştır. Doğrusal olmayan serilere uygulanacak geleneksel birim kök testleri durağan olan serilerin birim köklü olarak görülmesine neden olabilmekte, durağanlığı gidermek için uygulanacak fark alma işlemi ise veri kayıplarına yol açabilmektedir. Buradan hareketle öncelikle serilerin doğrusallığı, durağan ve durağan olmayan seriler için kullanılabilen ve serilerin durağanlık seviyelerinden etkilenmeyen Harvey vd. (2008) doğrusallık testi ile araştırılmıştır. Söz konusu testte, serilerin durağan oldukları varsayımı altında W_s ve durağan olmadıkları varsayımı altında W_u olmak üzere iki test istatistiği hesaplanmakta, ardından her iki testin ağırlıklı ortalaması alınarak W_λ istatistiği elde edilmekte ve doğrusallık hakkında yorum yapılabilmektedir. İki serbestlik dereceli ki-kare dağılımına uygunluk gösteren W_λ istatistiğinin kritik değerlerden büyüklüğü serilerin doğrusal olmayan bir yapıda olduğunu ifade etmektedir. Çalışmada

Harvey(2008) doğrusallık testi yapılarak serilere doğrusal mı yoksa doğrusal olmayan birim kök testi yapılması kararı verilmiştir. Harvey(2008) Doğrusallık test sonuçları Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo 3.2. Harvey vd. (2008) Doğrusallık Test Sonuçları

Değişkenler	Test İstatistiği W_λ	Kritik değerler		
		%1	%5	%10
BA	0.3273	9.21	5.99	4.60
CA	0.9179			

Tabloda görüldüğü üzere test istatistiği kritik değerlerden büyük olmadığı için doğrusallığı ifade eden H_0 hipotezi reddedilememektedir. Dolayısıyla serilerin doğrusal olduğuna ve doğrusal birim kök testleriyle analize devam edilmesine karar verilmiştir.

Öncelikle geleneksel birim kök testlerinden olan ADF, DF-GLS ve PP testleri yapılmıştır. Tablo 3.3.’de geleneksel birim kök test sonuçları sunulmuştur.

Tablo 3.3. Geleneksel Birim Kök Test sonuçları

ADF						
Değişkenler	Sabitli			Sabitli & Trendli		
		Kritik Değerler		Sabitli&Trendli	Kritik Değerler	
BA	-2.572	%1	-3.544	-2.553	%1	-4.118
CA	-3.365**	%5	-2.910	-3.745**	%5	-3.486
Δ BA	-9.521***	%10	-2.593	-9.448***	%10	-3.171
DF-GLS						
BA	-2.094	%1	-2.604	-2.197	%1	-3.732
CA	-3.122***	%5	-1.946	-3.807***	%5	-3.158
Δ BA	-9.557***	%10	-1.613	-4.334***	%10	-2.860
PP						
BA	-6.361***	%1	-3.538	-6.320***	%1	-4.110
CA	-2.442	%5	-2.908	-2.760	%5	-3.482
Δ CA	-6.133***	%10	-2.592	-6.067***		-3.170

Geleneksel birim kök test sonuçlarına göre BA ve CA değişkenlerinin düzey değerlerinde yapılan ADF ve DF-GLS sabitli ve sabitli trendli modellerde BA birim köklü, CA değişkeninin ise durağan olduğu, PP sabitli ve sabitli trendli modellerde ise BA değişkeninin durağan, CA değişkeninin birim köklü olduğu görülmektedir. ADF, DF-GLS ve PP testleri gibi geleneksel birim kök testleri ile yaşanan temel sorun, yapısal bir kırılma olasılığına izin vermemeleridir. Bu nedenle geleneksel birim kök test sonuçlarına bakılarak değişkenler hakkında karar verilemeyeceği için yapısal kırılmaları içeren birim kök testleri yapılmasına karar verilmiştir.

Kırılma zamanını dışsal bir fenomen olarak varsayan Perron, durağan alternatif doğru olduğunda ve yapısal kırılma göz ardı edildiğinde birim kökü reddetme gücünün azaldığını göstermiştir. Zivot ve Andrews, kırılma noktasının tam zamanının bilinmediğini varsaydıkları Perron'un orijinal testinin bir varyasyonunu önermektedir. Bu kapsamda yapısal kırılmalı birim kök testlerinden Zivot Andrews testi yapılmıştır.

Perron'un yapısal kırılma biçimini karakterize etmesini takiben, Zivot ve Andrews, bir birim kökü test etmek için üç modelle ilerler: (1) seri düzeyinde bir kerelik bir değişikliğe izin veren model A; (2) trend fonksiyonunun eğiminde bir defalık değişime izin veren model B ve (3) serinin trend fonksiyonunun seviyesindeki ve eğimindeki bir defalık değişiklikleri birleştiren model C. Bu nedenle, bir kerelik yapısal kırılma alternatifine karşı bir birim kökü test etmek için Zivot ve Andrews, yukarıdaki üç modele karşılık gelen aşağıdaki regresyon denklemlerini kullanır.

$$\Delta y_t = c + \alpha y_{t-1} + \beta t + \gamma DU_t + \sum_{j=1}^k d_j \Delta y_{t-j} + \varepsilon_t \quad (\text{Model A})$$

$$\Delta y_t = c + \alpha y_{t-1} + \beta t + \theta DT_t + \sum_{j=1}^k d_j \Delta y_{t-j} + \varepsilon_t \quad (\text{Model B})$$

$$\Delta y_t = c + \alpha y_{t-1} + \beta t + \theta DU_t + \gamma DT_t + \sum_{j=1}^k d_j \Delta y_{t-j} + \varepsilon_t \quad (\text{Model C})$$

burada DU_t , her olası kırılma tarihinde (TB) meydana gelen bir ortalama kayma için bir gösterge kukla değişkeni iken DT_t , karşılık gelen trend kayması değişkenidir. Formülize edilirse,

$$DU = \begin{cases} 1 & \dots \text{eğer } t > TB \\ 0 & \dots \text{diğerleri} \end{cases}$$

Her üç modeldeki boş hipotez $\alpha=0$ 'dır; bu, $\{yt\}$ serisinin herhangi bir yapısal kırılmayı hariç tutan bir birim kök içerdiğini gösterirken, alternatif hipotez $\alpha<0$, serinin trend-durağan olduğunu ima eder. bilinmeyen bir zamanda meydana gelen bir kerelik kesinti ile süreç. Zivot ve Andrews yöntemi, her noktayı potansiyel bir kırılma tarihi (TB) olarak görür ve olası her kırılma tarihi için sırayla bir regresyon çalıştırır. Tüm olası kırılma noktaları (TB) arasından prosedür, kırılma tarihi (TB) seçimi olarak $\hat{\alpha} (= \alpha - 1) = 1$ testi için tek taraflı t istatistiğini en aza indiren tarihi seçer. Zivot ve Andrews'a göre uç noktaların varlığı istatistiklerin asimptotik dağılımının sonsuza doğru sapmasına neden olur. Bu nedenle, örneğin uç noktaları dahil edilmeyecek şekilde bazı bölgeler seçilmelidir. Zivot ve Andrews, takip ettiğimiz 'kırpma bölgesi'nin $(0.15T, 0.85T)$ olarak belirtilmesini önerir. Perron, çoğu ekonomik zaman serisinin A modeli veya C modeli kullanılarak yeterince modellenebileceğini öne sürdü. Sonuç olarak, sonraki literatür öncelikle model A ve/veya model C'yi uygulamıştır. Yakın tarihli bir çalışmada, Sen (2003) eğer bir A modelini kullanır, aslında C modeline göre kırılma meydana geldiğinde, güçte önemli bir kayıp olacaktır. Bununla birlikte, kırılma A modeline göre karakterize edilirse, ancak C modeli kullanılırsa, güçteki kayıp küçüktür, bu da C modelinin A modelinden üstün olduğunu gösterir. Bu gözlemlere dayanarak, birim kök analizimiz için C modelini seçeriz.

Yapısal kırılmanın testi için üç farklı model öneren Zivot-Andrews (1992) düzeyde tek kırılma için Model A, eğimde tek kırılma için Model B, hem eğimde hem de düzeyde tek kırılma için Model C modelini tasarlanmıştır (Zivot-Andrews, 1992: 254). Uygulamada genellikle model A ve Model C Zivot-Andrews birim kök testi uygulanırken tercih edilmektedir.

Zivot Andrews birim kök test sonuçları Tablo 3.4'de verilmiştir.

Tablo 3.4. Yapısal Kırılmalı Birim Kök Test Sonuçları

	Zivot Andrews					
	Model A			Model C		
	Test İstatistiği	Kritik Değerler		Test İstatistiği	Kritik Değerler	
BA	-3.807 (2011Q1)	%1	-5.34	-4.006(2011Q1)	%1	-5.57
CA	-4.718(2010Q3)	%5	-4.93	-4.626(2010Q3)	%5	-5.08
Δ BA	-5.680*** (2010Q1)	%10	-4.58	-6.387*** (2009Q4)	%10	-4.82
Δ CA	-6.391*** (2009Q2)			-6.564*** (2011Q2)		

Tablo 3.4'deki sonuçlara göre BA ve CA değişkeninin düzey değerlerinde sabitli ve sabitli trendli modellerde birim kök içerdiği farkını alınca durağan hale geldikleri görülmektedir. Dolayısıyla her iki değişkeninde I(1) düzeyinde durağan oldukları görülmektedir. Serilerin birinci faktan durağan olması dolayısıyla yapısal kırılmalı eş bütünlüşme analizine gidilmesine karar verilmiştir.

3.3.2.2. Eşbütünlüşme Testi

Yapısal Kırılmalı eşbütünlüşme testlerinden Gregory Hansen(1996) testi tek kırılmayı göz önüne alan bir testidir. Yapısal kırılmanın içsel olarak belirlendiği Gregory-Hansen eşbütünlüşme testinde uzun dönem ilişkisi sabitte ve /veya trendde meydana gelen değişmeye göre üç farklı modelle incelenmektedir. Model 1 sabitte kırılma (CC), Model 2 trendli sabitte kırılma (C/T) ve Model 3 ise rejim değişikliği (C/S) şeklinde açıklanmaktadır.

Gregory-Hansen eşbütünlüşme testi sonuçları Tablo 3.5'de gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Gregory Hansen Eşbütünlüşme Test Sonuçları

Model	ADF	Zt	Za	ADF ve Zt Kritik Değerler			Za Kritik Değerleri		
	Kırılma Tarihleri			%1	%5	%10	%1	%5	%10
Sabitte Kırılma (CC)	-4.587 2014Q2	-3.773 (2012Q4)	-25.301 (2014Q3)	-5.13	-4.61	-4.34	-50.07	-40.48	-36.19
Sabitte ve Trendde Kırılma (C/T)	-4.804 (2009Q4)	-3.890 (2010Q1)	-26.762 (2010Q1)	-5.45	-4.99	-4.72	-57.28	-47.96	-43.22
Rejim Değişimi (C/S)	-4.291 (2014Q3)	-3.584 (2014Q2)	-23.484 (2014Q2)	-5.47	-4.95	-4.68	-57.28	-47.96	-43.22

Not: Kritik değerler Gregory and Hansen(1996) , 109 sayfa Tablo 1'den alınmıştır. Gecikme sayısı Akaike Bilgi Kriterine göre alınmıştır.

Tablo 3.5’de görüldüğü üzere tüm modeller için hesaplanan ADF, Zt ve Za test istatistikleri mutlak değer olarak kritik değerlerden büyük olmadığı için seriler arasında eşbütünleşme yoktur şeklinde kurulan temel hipotezi reddedilememiştir. Böylece Gregory Hansen eşbütünleşme testi sonucuna göre CA ve BA değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişki yoktur. Dolayısıyla Ricardian Denklik hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

3.3.2.3. Nedensellik Testi

Kısa dönem ilişkisine dair nedensellik analizlerinden Engle Granger Nedensellik analizi yapılmıştır. Engle Granger Nedensellik Test sonuçları Tablo 3.6’da verilmiştir.

Granger nedensellik testi, ilk olarak 1969’da önerilen, bir zaman serisinin diğerini tahmin etmede yararlı olup olmadığını belirlemek için istatistiksel bir hipotez testidir (Granger, 1969). Değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin yapıları Granger nedensellik yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Granger nedensellik testi, bir zaman serisinin diğerini tahmin etmek için yararlı olup olmadığını belirlemek için istatistiksel bir hipotez testidir. Olasılık değeri herhangi bir seviyeden küçükse, o seviyede hipotez reddedilir.

Tablo 3.6. Granger Nedensellik Test Sonuçları

Ho Hipotezi	F istatistiği	Prob	Karar
CA → BA’nın Granger nedeni değildir	0.75644	0.4741	Nedensellik yok
BA → CA’nın Granger nedeni değildir	4.99605	0.0101**	BA’dan CA doğru nedensellik var

Nedensellik sonuçlarına göre BA’dan CA doğru bir nedensellik yoktur şeklinde kurulan temel hipotez reddedilmiştir. Dolayısıyla kısa dönemde BA’dan CA doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Böylece bulguların parasalcı yaklaşımı desteklediği görülmüştür. Ülkede vergi indirimleri yurtiçi yerleşiklerin harcamalarının artmasına tasarruflarının azalmasına neden olur. Tasarruf oranlarındaki azalma ülkenin yatırımları finanse etmek için yurtdışından borçlanmasına ya da yurtdışına verdiği borcun azaltılmasına sebep olur. Böylece artan mali açıklarla birlikte cari işlemler açığı da paralellik arz eder.

SONUÇ

Amerika Birleşik Devletlerinde yaşanan tarihin en büyük ekonomik krizlerinden biri olan Büyük Durgunluğun (Great Depression) ardından, bazı ekonomiler bütçe açıklarını azaltma ve büyük ve kalıcı cari açıklarının yeniden ortaya çıkmasını önleme zorluğuyla karşı karşıya kaldı. Bu zorluk, 1980'lerde Amerika Birleşik Devletleri deneyimini açıklamak için başvurulmuş, bir ekonominin mali ve cari hesap dengelerinin aynı yönde hareket ettiği fikri olan ikiz açık hipotezi ile yakından ilişkilidir. Bu zorluğun önemine rağmen, maliye politikasının cari hesap üzerindeki etkisi konusunda net bir fikir birliği bulunmamaktadır.

Cari açık ve bütçe açık dengesi ekonomik saygınlık ve sürdürülebilirliğin önemli göstergeleri olarak kabul edilmektedir. İkiz Açık Hipotezi, bütçe açığındaki bir artışın cari açıktaki bir artışa yol açacağını öne sürmektedir. Keynesyen yaklaşım bu hipotezi desteklerken, Ricardian Denklik Hipotezi bütçe açığı ile cari işlemler açığı arasında bir ilişki olmadığını savunmaktadır. İkiz açık ilişkisi için Keynesyen yaklaşım Mundell-Fleming çerçevesi ile ilişkilidir. Bütçe açıklarındaki bir artışın, sermaye girişleri ve yerel para birimi etkilerinin değerlendirilmesiyle birlikte yurt içi faiz oranlarında dünyadaki faiz oranlarının üzerinde bir artışa neden olacağı ileri sürülmektedir. Bu etkiler ise uluslararası alanda rekabet gücünün kaybolması yoluyla ithalat harcamalarının artmasına ve ihracat gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. Bu yaklaşıma göre iki açık arasında pozitif bir ilişki vardır ve bütçe açığı dış ticaret açığının artmasına neden olur. Buna karşılık, Ricardian Denklik Hipotezi, ticaret açığı ile bütçe açığı arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını iddia eder. Bu hipotez, vergiler ve bütçe açıkları arasındaki kaymaların reel faiz oranı, yatırım miktarı ve ticaret dengesi için önemli olmadığına işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, dış ticaret dengesi, faiz oranları ve yatırımlar bütçe açığındaki değişimlerden etkilenmeyecektir. Bu iki dengenin birbiriyle ilişkili olup olmadığı konusu, farklı ekonomik sonuçları olabileceğinden hem politika yapıcılar hem de uygulayıcılar için hayati önem taşımaktadır. Monetarist Yaklaşım ise bütçe açığından cari açığa doğru bir nedensellik olduğunu varsayar. Para piyasasında meydana gelen dengesizliklerin ödemeler bilançosundaki dengesizliğe neden olduğu ve bu dengesizliklerin kendiliğinden ortadan kalkacağı vurgulanmaktadır.

Türkiye'de bütçe açığı ile cari açık arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır. Zengin (2000) Türkiye için ikiz açık hipotezini gözlemlemiştir. VAR analizi kullanılarak uzun vadeli bütçe açıklarının dış ticaret açığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Akbostancı ve Tunç (2002), ikiz açık arasında uzun vadeli bir bağlantı olduğunu ve bütçe açığındaki azalmanın cari açıkta artışa yol açtığını ileri sürmüşlerdir. Utkulu (2003), ikiz açık hipotezini destekleyen kanıtlar bulmakta, ayrıca Türkiye'de bütçe açığı ile cari açığın aynı yönde hareket ettiğini ileri sürmektedir. Ayrıca nedenselliğin yönünün çift yönlü olduğu sonucuna varılmıştır. Sever ve Demir (2007), Granger Nedensellik Testini kullanarak, geleneksel hipotezi doğrulayan bütçe açıklarının varlığının cari açık üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır.

Oluşturduğu uzun dönemli etkileri itibarıyla ikiz açık olgusu pek çok ülke ekonomisi için yüksek kırılganlık anlamına gelmektedir. Makro iktisat literatürünün temel konularından biri olan kavram, ekonomide iç ve dış dengelerin birlikte sağlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, iç ve dış denge unsurları olan bütçe açığı ve cari açığı arasındaki ilişkinin doğru olarak tespit edilmesi özellikle Türkiye gibi sürekli ve yüksek miktarda cari açık rakamları ile karşı karşıya olan ekonomiler için oldukça değerlidir. Nitekim elde edilecek sonuçlar, izlenmesi gereken gelecek ekonomi politikalarına ışık tutacaktır. 1980'li yıllarda ekonomi gündemi içerisinde önemli bir yer kaplayan ikiz açık hipotezi son yıllarda özellikle pandemi etkisi ile oluşan küresel ekonomik kriz ile ekonomik gündem içerisinde yeniden kendisini göstermeye başlamıştır. Birçok ekonomik kavramda olduğu gibi ikiz açık hipotezi ile ilgili değerlendirmelerde bulunurken de her ekonominin kendine has bir yapısının ve içinden geçtiği farklı özel durumların var olduğu gerçeği asla göz ardı edilmemelidir. Bu doğrultuda bu çalışma Türkiye'de bütçe açığı ile cari işlemler açığı arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. İkiz Açık Hipotezinin geçerliliği 2006: Q1-2021: Q4 döneminde Türkiye ekonomisi için incelenmiştir. Çalışmada İkiz açık Hipotezinin teorik değişkenleri olan Cari açık ve Bütçe açığı değişkenleri kullanılmıştır. Cari açık değişkeni için Cari İşlemler Dengesi'nin GSYH'ya oranı, bütçe açığı değişkeni için ise Genel Bütçe dengesinin GSYH'ya oranı temel alınmıştır. Her iki değişken için de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'nin Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden (EVDS) ve Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK) yararlanılmıştır. Cari açık verisi dolar bazlı elde edildiğinden

serideki veriler yine EVDS'den çeyreklik olarak alınan dolar kuru verileri ile çarpılarak TL'ye çevrilmiştir. Daha sonra her iki seri TÜİK'ten alınan GSYH değerlerine bölünmüştür. Mevsimsellikten arındırma işleminde STL (Seasonal and Trend decomposition using Loess) yöntemi kullanılmıştır.

İkiz açıklar hipotezinin Türkiye özelinde araştırıldığı bu çalışmanın sonuçlarına göre bütçe açığından (BA) cari açığa (CA) doğru bir nedensellik yoktur şeklinde kurulan temel hipotez reddedilmiştir. Dolayısıyla kısa dönemde BA'dan CA doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Bununla birlikte anılan dönem içerisinde CA ve BA arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilememiştir. Buna dayanarak, uzun dönemde bütçe açığı ile cari işlemler açığının ilişkili olmadığını destekleyen Ricardo Denklik Hipotezi'nin Türkiye için geçerli olduğunu belirtmek mümkündür. Ayrıca çalışmanın bulguları, cari açık ile bütçe açığı arasında bir nedensellik ilişkisinin bulunduğunu ve bu ilişkinin yönünün bütçe açığından dış ticaret açığına doğru olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bu ilişkinin kısa dönemli bir ilişki olduğu da araştırma kısmında detaylı bir şekilde ortaya konulmuştur. Bütçe açığından cari açığa doğru bir nedensellik olduğunu varsayan Monetarist yaklaşım desteklenmektedir. Para piyasasındaki dengesizlikler ödemeler dengesindeki açığının kaynağı olarak kabul edilmektedir. Vergi oranlarındaki indirimlerin tüketimi artırıp tasarrufu azaltmaktadır. Tasarruf oranlarındaki azalma ülkenin yatırımları finanse etmek için yurtdışından borçlanmasına sebep olmaktadır. Böylece artan mali açıklarla birlikte cari işlemler açığı da paralellik göstermektedir. Dolayısıyla uygulanan maliye politikalarının dış ticaret açığı ve dolayısıyla cari işlemler dengesi üzerinde hayati bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dış ticaret açığının ve cari açığın azaltılması bütçe dengesinin düşürülmesine yönelik politika önlemlerine bağlıdır.

KAYNAKÇA

- Adıyaman, A. T. (2006). “Dış Borçlarımız ve Ekonomik Etkileri”. *Sayıştay Dergisi*, (62), 21-45. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/61519/918893>, (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Agustín García & Julián Ramajo (2004) Budget Deficit and Interest Rates: Empirical Evidence for Spain, *Applied Economics Letters*, 11(11), 715-718, DOI: 10.1080/1350485042000236593
- Ağcakaya, S. (1999). *Türkiye’de 1980 Sonrası Konsolide Bütçe Açıklarının İç Finansman Yöntemleri ve Makro Ekonomik Etkileri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir: DEÜ, SBE.
- Akbostancı, E. ve Tunç, G.İ. (2002). “Turkish Twin Deficits: An Error Correction Model of Trade Balance”. *ERC Working Papers in Economics*, 1(6), 1-18.
- Akbostancı, E. & Tunç, G. (2001). “Turkish Twin Deficits: An Error Correction Model of Trade Balance. Middle East Technical University Economic Research Center”, *Working Paper*, www.econ.metu.edu.tr/erc/2001series/0106.pdf, 12.70.2017.
- Akpınar, T. (2014). *Bütçe Açıkları İle Enflasyon Arasındaki İlişki ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktan, C. C., Kesik, A. ve Kaya, F. (2010). *Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim: Vergi, Harcama, Borçlanma vs. Üzerine Kurallar ve Sınırlamalar*. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. Sayı: 2010/408.
- Algieri, B. (2013). “An Empirical Analysis of the Nexus Between external Balance and Government Budgetbalance: The Case of the GIIPS Countries”, *Economic Systems* 37, 233–253. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecosys.2012.11.002>
- Alshahrani, S.A. and Alsadiq, A.J. (2014), “Economic Growth and Government Spending in Saudi Arabia: An Empirical Investigation”, *IMF Working Papers No. 14/3*, Erişim Adresi: www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp1403.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2021).
- Altuntaş, M., Ergen, E., Yavuz, E. & Kılıç, E. (2021). “Oecd Ülkeleri’nde İkiz Açık Hipotezinin Geçerliliği: Panel Eşbütünleşme Yaklaşımı”. *Nevşehir Hacı Bektaş*

Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 11(2), 1010-1021. DOI: 10.30783/nevsosbilen.767247

Amerika Birleşik Devletleri Hükümet Sayıştayı - United States Government Accountability Office (2006). Understanding Similarities and Differences between Accrual and Cash Deficits. <https://www.gao.gov/assets/gao-07-117sp.pdf> (Erişim Tarihi: 15.04.2022).

Amerika Birleşik Devletleri Hükümet Sayıştayı (2009). 2009 Financial Report of the United States Government. <https://www.gao.gov/assets/2021-03/09frusg.pdf>. (Erişim Tarihi: 18.09.2022).

Amerika Birleşik Devletleri Kongresi, Kongre Bütçe Ofisi (2018). Cash and Accrual Measures in Federal Budgeting. <https://www.cbo.gov/system/files/115th-congress-2017-2018/reports/53461-cashaccrualmeasures.pdf> (Erişim Tarihi: 17.10.2021).

Anoruo, E., ve Ramchander, S. (1998). "Current Account and Fiscal Deficits: Evidence from Five Developing Economies of Asia". *Journal of Asian Economics*, 9(3), 1998, 487-501.

Arıcan, E. (2005). "Ricardocu Denklik Teoremi ve Teorilerde Kamu Açıklarına İlişkin Yaklaşımlar: Türkiye Ekonomisine İlişkin Bir Uygulama", *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 77-94.

Arısoy, İ. (2005), "Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1950-2003)", *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni*, Sayı: 15, 1-17.

Yücel, A. A. Y. A. A. F. (2003). Eş Bütünleşme ve Nedensellik Testleri Altında İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Uygulaması . Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 12 (12) , <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4368/59746>

Atish Ghosh ve Uma Ramakrishnan (ty). Current Account Deficits: Is There a Problem? Finance & Development | Back to Basics. https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/pdf/ghosh_current-account-deficits.pdf (Erişim Tarihi: 15.04.2022).

- Aytaç, D., Sağlam, M., “Kamu Açıkları İç Borç ve Faiz Oranı İlişkisi: Türkiye Örneği”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(1), 2014, 43-53.
- Azapoğlu, M. ve Direkçi, T.B. (2015). “İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Uygulaması 1998-2013”. *Journal of Academic Researches and Studies*, 7(12),74-89.
- Badaik, S. ve Panda, P., K. (2020). "Ricardian Equivalence, Feldstein–Horioka Puzzle and Twin Deficit Hypothesis in Indian Context: An Empirical Study”. *Journal of Public Affairs*, 22(1). <https://doi.org/10.1002/pa.2346>
- Bakarr, T. A. (2014). “Fiscal Deficits and Current Account Imbalances: Evidence From Sierra Leone”. *International Journal of Business and Social Science*, 5(8), 256-269.
- Bakkal S., ve Gürdal T. (2007). “İç Borçlanmanın Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri. Akademik İncelemeler”. *Akademik İncelemeler Dergisi* , 2 (2) , 147-173.
- Ball, L., & Mankiw, N. G. (1995). “What do Budget Deficits Do?”, *NBER Working Paper* No. 5263
- Barro, J. Robert, (1989). “The Ricardian Approach to Budget Deficits”, *Journal of Economic Perspectives*, *American Economic Association*, 3(2), 37-54.
- Barro, R., J., (1993). *Macroeconomics*, John Wiley & Sons, Inc., 4th Edition, Cambridge, 1993.
- Barro, Robert J. (1974). “Are Government Bonds Net Wealth?”, *Journal of Political Economy*, 82(6), 1095-1117.
- Bartolini, L., & Lahiri, A. (2006). “Twin Deficits, Twenty Years Later. Federal Reserve Bank of New York”. *Current Issues in Economics*, 12 (7), 1-7.
- Bayrak, M. ve Ö. Esen.. (2012). "Bütçe Açıklarının Cari İşlemler Dengesi Üzerine Etkileri: İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Ekonomik Yaklaşım*, 23(82), 23-49.
- Beetsma, R., Giuliodori, M. ve Klaassen, F. (2008). “The Effects of Public Spending Shocks on Trade Balances and Budget Deficits in the European Union”, *Journal*

of the European Economic Association, Volume 6, Issue 2-3, 1 May 2008, Pages 414–423, <https://doi.org/10.1162/JEEA.2008.6.2-3.414>

- Bekerman M., ve Dulcich F. (2013). “The International Trade Position Of Argentina. Towards A Process Of Export Diversification?” *Cepal Review* 110 • august 2013
- Belkar, R., Cockerell L., ve Kent C. (2007). *Current Account Deficits: The Australian Debate. Research Discussion Paper*. Reserve Bank of Australia.
- Berheim, B. D., & Bagwell, K., (1988), “Is Everything Neutral?”, *Journal of Political Economy*, *University of Chicago Press*, 96 (2), 308-338.
- Blejer M. I. ve Cheasty A., (1992). *How to Measure the Fiscal Deficit: New Thinking on Alternative Fiscal Deficit Measures Finance & Development*. International Monetary Fund.
- Blejer M. I. ve Cheasty A., (2012). “The Measurement of Fiscal Deficits: Analytical and Methodological Issues”. *Journal of Economic Literature*, Vol. XXIX (December 1991), 1644-1678.
- Bolat, S. Belke, M. ve Aras, O. (2011), “Türkiye’de İkiz Açık Hipotezinin Geçerliliği: Sınır Testi Yaklaşımı”, *Maliye Dergisi*, Sayı 161, Temmuz –Aralık, 347-364.
- Bolat, S., Değirmen, S., & Şengönül, A. (2014). “Does Triple Deficits Have (UN) Stable Causality for the EU members? Evidence From Bootstrap-Corrected Causality Tests”. *Procedia Economics and Finance*, 16, 603-612.
- Buskeviciute, E. (2008). “Public Finances. Kaunas”. *Technologija*. 57-144.
- Caporale, G. M., Panopoulou, E., & Pittis, N. (2005). “The Feldstein-Horioka Puzzle Revisited: A Montecarlo Study”. *Journal of International Money and Finance*, 24(7), 1143-1149.
- Cavallo, M. (2005). *Understanding the Twin Deficits: New Approaches, New Results*. FRBSF Economic Letter, Federal Reserve Bank of San Francisco issue jul22.
- Cecchetti, S. G., M. S. Mohanty, and F. Zampolli (2011). “The Real Effects of Debt. Technical Report, Presented at the ”Achieving Maximum Long-Run Growth” Symposium Sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, Wyoming, 25-27 August 2011.

- Central Bank of Iceland (2000) “Higher Inflation and Current Account Deficit Call for Restrictive Economic Policies”, *Monetary Bulletin*, Vol: 1, 3-11.
- Checherita, C. and P. Rother (2010). “The Impact of High and Growing Government Debt on Economic Growth: An Empirical Investigation for the Euro Area”. *Working Paper Series* 1237, European Central Bank.
- Christopher N. (2006). *Penguin Dictionary of Accounting*. London: Penguin.
- Congressional Research Service (2019). Deficits, Debt, and the Economy: An Introduction. Updated April 15, <https://crsreports.congress.gov/R44383> (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Congressional Research Service (2019). Congressional Research Service. Erişim Adresi: <https://crsreports.congress.gov/> (Erişim Tarihi: 11.10.2021).
- Craig, S. (2009). “Maher and Karl Nollenberger, “Revisiting Kenneth Brown’s ‘10-Point Test’ ”, *Government Finance Review*, October 2009.
- Çalışkan Ç, Ş. (2011). "Türkiye İçin İkiz Açık Hipotezinin Testi", e-Journal od New World Sicences Academy - Social Sciences, 6(4), 422-431.
- Çınar, U. (2020). “Makroekonomik Değişken Olarak Bütçe Açığı İle Cari Açık İlişkisi 2000 Sonrası Türkiye Örneği”, *ISPEC Journal of Social Sciences & Humanities*, 4(1), 32-46.
- Deficit Tracker (ty). BPC’s economic policy team analyzes the government’s running budget deficit and updates the Deficit Tracker every month. <https://bipartisanpolicy.org/report/deficit-tracker/> (Erişim Tarihi: 15.11.2021)
- Diamond, Peter A. and Jerry A. Hausman (1984). "Individual Retirement and Savings Behavior", *Journal of Public Economics*, 23, 81–114
- Diboğlu, S. (1994). “Accounting For U.S.Current Account Deficits: An Emprical Investigation”, *Applied Economics*, Vol: 29, 1-15.
- Dileyici D.ve Özkıvrak, Ö. (2010). “Bütçe Anlayışındaki Değişim Süreci: Denk Bütçe İlkesinin Erozyonu ve Açık Bütçe Politikası”. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 33-55.

- Direkçi, T. (2006). *Kamu Açıklarının Makroekonomik Etkiler: Türkiye Çalışması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Driessen, G., A., ve Labonte, M. (2017). The Federal Budget Deficit and the Business Cycle. Erişim Adresi: <https://sgp.fas.org/crs/misc/IN10623.pdf>. (Erişim Tarihi: 01.11.2021).
- Duman, K. ve M. Belke. (2011). "Türkiye’de Bütçe Açığı ile Cari Açık Arasındaki İlişkinin VAR Analizi ile İncelenmesi (1998-2011)", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 48 (562), 53-68.
- Dünya Bankası (2014). Turkey Public Finance Review, Turkey in Transition: Time for a Fiscal Policy Pivot? Document of the World Bank, No. 85104-TR, <http://hdl.handle.net/10986/1932> (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Ejder, H.L. ve Çaşkurlu, E. (2020). “Makroekonomik Dengede Üçüz Açık Sorunu: Türkiye İçin 1975 – 2015 Dönemi Ardl Model İle Tahmin Edilmesi”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 42(1), 1-22, DOI: 10.14780.muiibd.763883.
- Emirkadı, Ö. (2017). “Türkiye Ekonomisinde İkiz Açıklar: Kuramsal Yaklaşımlar ve Ampirik Literatür Üzerine Değerlendirmeler”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (3), 81-99, DOI: 10.30803/adusobed.289229
- Enders, W., Lee, B.S., (1990). “Current Account and Budget Deficits: Twins or Distant Cousins?”, *Review of Economics and Statistics* 72, 373–381. (Erişim Tarihi: 25.11.2021).
- Feldstein, M. (2004). Budget Deficits and National Debt. 12 Ocak 2004'te Hindistan'ın Mumbai kentindeki Hindistan Merkez Bankası'nda 2004 L. K. Jha Anma Konuşması olarak sunuldu. <https://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/Publications/PDFs/50483.pdf>. Erişim Tarihi: 11.15.2021
- Feldstein, M. S. (1986). “The Budget Deficit and the Dollar”. *NBER Macroeconomics Annual*, 1, 355-392.
- Feldstein, M., (2004). *Budget Deficits and National Debt*. Reserve Bank of India Bulletin.

- Friedman, B. (2005). *Deficits and Debt in the Short and Long Run*. NBER Working Papers 11630, National Bureau of Economic Research, Inc.
- Friedman, M. (1975). Unemployment Versus Inflation? An evolution of Phillips Curve, IEA Lecture, No: 2.
- Friedman, Milton. *Interview with The Washington Times*. June 2, 1982, C3.
- Friedman, Milton. Interview with USA Today, April 11, 1984
- Froyen, R. T. (2009). *Macroeconomics: Theories and Policies*. Pearson Education International.
- Gale, W. G. ve Orszag, P. R., (2004). "Budget Deficits, National Saving, and Interest Rates". *Brookings Papers on Economic Activity*, 2, 2004, 101-210.
- Gedik, M., A. (2007). *Kamu Açıklarının Ekonomik Etkileri ve Çözüm Önerileri*. (Doktora Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- George, A. Vamvoukas (1999) "The Twin Deficits Phenomenon: Evidence From Greece", *Applied Economics*, 31(9), 1093-1100, DOI: 10.1080/000368499323571
- Ghosh A. ve Ramakrishnan U. (2020). Current Account Deficits: Is There a Problem? Finance & Development. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/current.htm>, (Erişim Tarihi: 29.10.2021).
- Gök, B.(2006). *İkiz Açık Hipotezi ve Türkiye Uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Granger, C. W. J. (1969). "Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods". *Econometrica*. 37 (3), 424–438. doi: 10.2307/1912791. JSTOR 1912791.
- Güneş, İ. (2004). Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Finansman Yöntemleri, <http://idari.cu.edu.tr/igunes/butce/yontem.pdf>, (April 16, 2004). (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- International Monetary Fund. "What Is Keynesian Economics?" (Erişim Tarihi: 01.09.2021).

- Islam, M.F. (1998). "Brazil's Twin Deficits: An Empirical Examination". *Atlantic Economic Journal*, 26, 121–128.
- İnce, M. (1996). *Devlet Borçlanması (Kamu Kredisi)*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- İpek, E., & Kizilgöl, Ö. A. (2016). "Türkiye Ekonomisinde Üçüz Açık/Triple Deficit in Turkish Economy". *Ege Akademik Bakış*, 16(3), 425.
- Jaseviciene, F., Rudzionyte, E. (2015). "Analysis of Budget Deficit And Its Problems In Lithuania. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv". *Economics*, 9 (174), 42-51.
- Kalou, S., Paleologou, S.M. (2011). "The Twin Deficits Hypothesis: Revisiting an EMU Country". *Journal of Policy Modeling*, 34, 230–241.
- Kalou, S., Paleologou, S.M. (2011). "The Twin Deficits Hypothesis: Revisiting an EMU Country". *Journal of Policy Modeling*, 34, 230–241.
- Kılavuz, E. ve Y. Dumrul. (2012). "İkiz Açıklar Hipotezinin Geçerliliği: Teori ve Uygulama", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26 (3- 4), 239-258.
- Kim, C.H., Kim, D. (2006). "Does Korea Have Twin Deficits?", *Applied Economics Letters*, 13, 675–680.
- Kouassi, E., Mougoue, M., Kymn, K.O. (2004). "Causality Tests of the Relationship Between the Twin Deficits". *Empirical Economics*, 29, 503–525.
- Kör. E. (2012). *İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlar, A. ve Şimşek, M. (2001). "Türkiye’de Bütçe Açıklarının Dış Ticaret Açıklarına Etkileri, Ekonometrik Bir Yaklaşım: 1984(4)-2000(2)", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1-13.
- Lau, E., & Baharumshah, A. Z. (2006). "Twin Deficits Hypothesis in SEACEN Countries: A Panel Data Analysis of Relationships Between Public Budget and Current Account Deficits". *Applied Econometrics and International Development*, 6(2).

- Loayza, N., Chong, A. ve Calderon, C. A., (1999) Determinants of Current Account Deficits in Developing Countries (November 30, 1999). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=630771> (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Luporini V. (2003). “Inflation Adjusted Nominal Deficit: A Note on Robert Barro’s Definition”. *Brazilian Journal of Political Economy*, 23(1) (89), 154-159, January-March/2003. <https://doi.org/10.1590/0101-31572003-0725>.
- Marinheiro, C. F. (2008). “Ricardian Equivalence, Twin Deficits, and the Feldstein–Horioka Puzzle in Egypt”. *Journal of Policy Modeling*, 30(6), 1041– 1056.
- Marratin, L.ve Salotti, S. (2011). “On the Usefulness of Government Spending in the EU Area”, *The Journal of Socio-Economics*, 40(6), 780-795.
- Milesi-Ferretti G. M. ve Razin A. (1996). “Sustainability of Persistent Current Account Deficits”. *NBER Working Papers from National Bureau of Economic Research*, Inc. No 5467.
- Mucuk, M. (2009). “Bütçe ve Cari İşlemler Dengesi Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği (1989-2004)”. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16, 201-218.
- Nickel, C. ve Tudyka, A. (2013). “Fiscal Stimulus in Times of High Debt Reconsidering Multipliers and Twin deficits”. *European Central Bank Working Paper Series*. NO 1513 / february 2013 http://ssrn.com/abstract_id=2213878. (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Normandin, M. (1999). “Budget deficit persistence and the twin deficits hypothesis”. *Journal of International Economics*, 49(1), 171– 193.
- Obstfeld, M., & Rogoff, K. (1996). The Intertemporal Approach to The Current Account. NBER Working Paper Series Working Paper No: 4893, 1-89.
- OECD (2011), “General government expenditures”, in *Government at a Glance 2011*, OECD Publishing, Paris. DOI: https://doi.org/10.1787/gov_glance-2011-10-en
- Özbek, S., Önder, F., ve Günay, E. (2019). “İkiz Açık Hipotezinin Geçerliliği: Türkiye Örneği”, *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*, Yıl: 6, Sayı: 43, 501-515.

- Özçelik, M., Erataş, F. (2014). “İkiz Açıklar Hipotezinin Geçerliliği: Yükselen Piyasa Ekonomileri İçin Bir Örnek”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 22, 136-151.
- Özdamar, G. (2015). “İkiz Açıklar Hipotezi: Teorik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Ampirik Literatür İncelemesi”. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2015, C: 7, S: 2, s. 165-186.
- Öztürk S.,ve Ekinçi, A. A. (2019). “OECD Ülkelerinde Özel Tüketim Vergisi Gelirleri ve Bütçe Açıkları Arasındaki İlişki: 1999-2016”. *UIİİD-IJEAS*, 2019 (24), 269-286.
- Papaogonas, T., Stournaras, Y. (2006). “Twin Deficits and Financial İntegration in EU Member-States”. *Journal of Policy Modeling*, 28, 595–602.
- Peter G. Peterson Foundation, 2016. "Debt vs. Deficits: What's the Difference?" Erişim adresi: <https://www.pgpf.org/blog/2016/10/debt-vs-deficits-whats-the-difference> Erişim Adresi: 29 Mayıs 2021.
- Piersanti, G. (2000). “Current Account Dynamics and Expected Future Budget Deficits: Some International Evidence”, *Journal of International Money and Finance*, 19 255-271.
- Rault, C. and Afonso, A. (2009). “Bootstrap Panel Granger-causality Between Government Budget and External Deficits for the EU”, *Economic Bulletin*, 29, 1027-1034.
- Reinhart, C. M. and K. S. Rogoff (2010). “Growth in a Time of Debt”. *American Economic Review*, 100(2), 573–78.
- Saeed, S. ve Khan, M.A. (2012). “Twin Deficits Hypothesis: The Case of Pakistan 1972-2008”. *Academic Research International*, 3(2), 155-162
- Saleh, S.A. (2003). “The Budget Deficit and Economic Performance: A Survey”, <http://ro.uow.edu.au/commwkpapers/78/> (Erişim Tarihi: 10.10.2021).
- Salvatore, D. (2006). “Twin Deficits in the G-7 Countries and Global Structural Imbalances” *Journal of Policy Modeling*, 28, 701-712.

- Seasonal-Trend decomposition using LOESS [https://doc.arcgis.com/en/insights/latest/analyze/stl.htm#:text=Seasonal%2DTrend%20decomposition%20using%20LOESS%20\(STL\)%20is%20a%20robust,%2C%20seasonal%2C%20and%20remainder%20components](https://doc.arcgis.com/en/insights/latest/analyze/stl.htm#:text=Seasonal%2DTrend%20decomposition%20using%20LOESS%20(STL)%20is%20a%20robust,%2C%20seasonal%2C%20and%20remainder%20components). (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Serban, M. (2002). “*Budget Deficit and İnflation. Academy of Economic Studies*, Doctoral School of Finance and Banking, Bucharest. TCMB, www.tcmb.gov.tr. (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Sever E. ve Demir, M. (2007). “Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Cari Açık Arasındaki İlişkilerin VAR Analizi ile İncelenmesi”, *Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1, 47-63.
- Sevinç, E. (2016). “Türkiye’de Cari Açık ve Bütçe Açığı Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi”. *Bankacılar Dergisi*, 96, 79-101.
- Seyidoğlu, H. (1998). *Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Yayınları.
- Siegel, J., J., (1979). “Inflation-Induced Distortions in Government and Private Savings Statistics”. *Review of Economics and Statistics*, 61, 83-90, 1979.
- Sineviciens, L., Vasiliauskaite, A. (2010). “Features of the Cyclical Fiscal Policies in the Context of Economic Development”. *Ekonomika ir vadyba*. Nr. 15, 1024-1030
- Sriyana, J. (2011). “The Effect of Budget Deficit Shock on Government Spending: An Empirical Case in Indonesia”. *International Journal of Business and Development Studies*, 3(1), 41-58.
- şen, E. (2007). *İkiz Açıklar İlişkisi (Türkiye Analizi : 1983-2005 Dönemi)*. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Tanzi, V. ve Schuknecht, L. (2000). *Public Spending in the 20th Century: a Global Perspective*, Cambridge University Press.
- Taylar, Y. (2010). “Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, 435-467.

- Telatar, O., M., ve Terzi, H. (2009). “Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Cari İşlemler Dengesi İlişkisi”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(2), 2009, 119-134 .
- The Civic Federation, (2012). Operating Deficit Ratio in Large Cities. Erişim Adresi: <https://www.civiced.org/civic-federation/blog/operating-deficit-ratio-large-cities> (Erişim Tarihi: 16.10.2021).
- Turhan, M., İ., (2002). *Kamu Kesimi Açıklarının Reel Makro Ekonomik Sonuçları ve Bankacılık Kesimine Etkileri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Araştırma İnceleme Yazısı.
- Tüğen, K. and Güngör, G. (2013). “Türkiye’de 1980-2011 Döneminde Bütçe Açıkları ve Açıkların Finansmanında Vergilerin Rolü”. *Finans Politik and Ekonomik Yorumlar*, 50(575), 19-30.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2014). “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”, Duyuru Metni, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/26640b7b-9641-4c35-99ec-cd10a9d4e51b/program.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-26640b7b-9641-4c35-99ec-cd10a9d4e51b-m3fB7oF> (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Uluslararası Para Fonu - International Monetary Fund (1986). *A Manual on Government Finance Statistics*. Washington, DC: International Monetary Fund. Government finance statistics yearbook.
- Utkulu, U. (2003). “Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Dış Ticaret Açıkları Gerçekten İkiz Mi? Koentegrasyon Ve Nedensellik Bulguları” *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 2003, 45-61.
- Uysal, D. ve Topallı, N. (2007). İkiz Açık Hipotezi: Türkiye. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 1-2: 201-214.
- Varol İyidoğan, P. (2013). "The Twin Deficits Phenomenon in Turkey: An Empirical Investigation", *Journal of Business, Economics & Finance*, 2(3), 36-42.
- Wang P. (2005). Mundell–Fleming Model. Chapter · January 2005 DOI: 10.1007/3-540-28524-5_6

- What is the Current Account? (ty). <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/economics/current-account/> (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Wheeler, Mark (1999). “The Macroeconomic Impacts of Government Debt: An Empirical Analysis of the 1980s and 1990s”. *Atlantic Economic Journal*, 27(3), 273-284.
- World Development Report (2018). *An Agro-Led Structural Transformation. The 11th Zambia Economic Brief*. International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank.
- Yıldırım, U. (2005). *Bütçe Açıklarının Finansmanı Ve Makro Ekonomik Etkiler*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. <https://acikerisim.kku.edu.tr:8443/xmlui/bitstream/handle/20.500.12587/15449/190689.pdf?sequence=1> (Erişim Tarihi: 25.03.2022).
- Yılmaz, Ö. ve Akıncı, M. (2012), “Türkiye’de Cari Açıkların Belirleyicileri: Bir Zaman Serisi Analizi”, *TİSK Akademi*, 7 (14), 54-83.
- Zengin, A. (2000). “The Twin Deficits Hypothesis (The Turkish Case)”, <http://www.opf.slu.cz/vvr/akce/turecko/>. 217-228
- Zuze, M. (2016). “Fiscal Deficit-Economic Growth Nexus in Zimbabwe: A Vector Auto Regression Analysis”. *International Journal of Innovative Research and Development*, 5(6), 380-386.
- Lau, E., Mansor, S. A. ve Puah, C-H. (2010), “Revival of the Twin Deficits in Asian Crisis Affected Countries”, *Economic Issues*, 15(1): 29-53.
- Fatima, G., Ahmed, A. M. ve Rehman, W. U. (2011), “Fiscal Deficit and Economic Growth: An Analysis of Pakistan’s Economy”, *International Journal of Trade, Economics and Finance*, 2(6):501-504.
- Udoh, E. (2011), “Optimal Seigniorage and Tax-Smoothing in West African Monetary Zone (WAMZ): An Econometric Assessment”, *Journal of Developing Areas*, 45, 251-77.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Talat ALİZADE
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	